

32

Miikka Vuorinen ja Suvi Fried

Palokuntatoiminnan taloudellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten hyötyjen SROI-arviointi

SOSPED
KESKUS

SPEK tutkii on julkaisusarja, jossa julkaistaan SPEKin omia tutkimus- ja selvityshankkeita.

Julkaisut ovat saatavilla osoitteesta spek.fi/vaikuttaminen/tutkimukset/julkaisut/.

Kuvat

Brand Photo Oy (kansi, sivu 1); Kimmo Kaisto (kansi)

Ulkoasu

Aleksi Salokannel / SPEK

Palokuntatoiminnan taloudellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten hyötyjen SROI-arviointi

ISBN 978-951-797-733-3 (pdf)

ISSN 2242-1653 (pdf)

Helsinki 2024

Julkaisija

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK

Ratamestarinkatu 11, 00520 Helsinki

Puhelin (09) 476 112, spekinfo@spek.fi

www.spek.fi

Sisällys

Kuvailulehti	4
Presentationsblad	6
Description sheet	8
Sanasto	10
1. Palokuntatoiminta Suomessa	12
1.1. Palokuntien hyödyt ja merkitys	15
1.2. Hankkeen tavoite: Palokuntatoiminnan vaikuttavuuden arviointi	18
2. Arviointiprosessi	20
2.1. Social Return on Investment (SROI) -arviointimenetelmä	21
2.2. Sidosryhmät ja arvioinnin rajaus	24
2.3. Ilmiölähtöinen vaikutusten arviointi	26
2.4. Vaikutusten arvioinnin aikajänne	29
2.5. Sopimuspalokuntien osuus tehtävistä alueellisen jaottelun mukaan	30
3. Palokuntatoiminnan kustannukset.....	32
4. Palokuntatoiminnan aikaansaaman muutoksen ymmärtäminen	40
4.1. Hälytykset (sopimuspohjainen toiminta)	41
4.2. Nuorisotoiminta	44
4.3. Yhteisötaso: turvallisuusviestintä ja turvallisuustaidot	46
4.4. Tehdaspalokunnat	51
4.5. Osaamisen kehittyminen ja käyttäminen vapaaehtoistehtävissä	52

5. Palokuntien SROI-luku ja tulosten arviointia	58
5.1. Herkkyysanalyysi	58
5.2. Stressitestit	59
5.3. Vaikutusten kasautuminen ajan kuluessa	61
5.4. Negatiiviset vaikutukset ja arvon muodostuminen	63
6. Palokuntatoiminnan arvo eri tasoilla.....	67
6.1. Arvon tuotto kansallisella tasolla	68
6.2. Arvon tuotto hyvinvointialueille ja kunnille	70
6.3. Arvon tuotto yhteisöille ja kansalaisille	72
6.4. Toiminnan arvo palokuntalaisille ja palokuntalaisuuden arvo	74
7. Suositukset ja yhteenveto	75
7.1. Kansallisen tason suositukset	75
7.2. Sopimuspalokuntatoiminnan arvo ja suositukset aluetasolla	77
7.3. Suositukset yhteisötason näkökulmasta	78
7.4. Lopuksi	81
Lähteet	84
Liite 1: Aineiston esittely.....	88
Liite 2: Sidosryhmälistaus. Palokuntatoiminnan tunnistettuja keskeisiä sidosryhmiä.....	90

Julkaisija	Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö	18.1.2024	
Tekijät	Miikka Vuorinen, Suvi Fried sekä työryhmä Iiris Virokannas, Anne Suurhasko ja Oskari Kantanen (Sosped) sekä Tuula Kekki, Petri Jaatinen, Niko Ara ja Markku Savolainen (SPEK) sekä Esa Kokki ja Joel Kauppinen		
Julkaisun nimi	Palokuntatoiminnan taloudellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten hyötyjen SROI-arviointi		
Julkaisusarjan nimi ja numero	SPEK tutkii 32		
ISBN PDF	978-951-797-733-3	ISSN PDF	2242-1653
URN-osoite			
Sivumäärä	90	Kieli	FI
Asiasanat	Sopimuspalokunnat, vaikutusten arviointi, kustannusvaikuttavuus, yhteiskunnalliset vaikutukset, pelastustoimi		
Kustantaja	Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö		
Julkaisun myynti/jakaja	Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö		

Palokuntatoiminnan taloudellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten hyötyjen SROI-arviointi-hankkeen tehtävänä oli arvioida palokuntatoiminnan kustannusvaikutuksia ja tunnistaa niitä tekijöitä, joilla palokuntatoimintaa voitaisiin kehittää tulevaisuudessa vaikuttavammaksi.

Arviointi on toteutettu monimenetelmällisesti eri tutkimusmenetelmiä ja aineistoja yhdistelemällä. Arvioinnin perustan ovat muodostaneet HAKA- ja Pronto -aineistot, joiden valittuja indikaattoreita on analysoitu olemassa olevien tutkimusten, arviointitiedon, työpajojen ja haastattelujen avulla. Selvitykseen osallistettiin yhteensä yli 550 palokuntatoimintaa tuntevaa henkilöä.

Selvityksen aikana on arvioitu palokuntatoiminnan vuosittaisten kustannusten olevan noin 106,5 milj. €, mikä on noin 146 000 euroa keskimääräistä palokuntaa kohden. Palokuntatoiminnan yhteiskunnallinen arvo muodostuu sopimus- ja harrastuspohjaisen toiminnan lisäksi palokuntalaisten omassa arjessa tekemästä turvallisuustyöstä. Selvityksen merkittävimpiä löydöksiä on palokuntalaisten arjen itsenäinen turvallisuustyö, jonka kautta arvioidaan voivan vaikuttaa jopa 290 000 talouteen vuosittain ja ennaltaehkäistä näin kymmeniä rakennuspaloja ja palovaaroja.

Palokuntalaiset vastaavat vuosittain 360 ihmishengen pelastamisesta välittömästä hengenvaarasta. Lisäksi palokuntatoiminnan nähdään ennaltaehkäisevän vuosittain noin 150 nuoren syrjäytymistä ja ohjaavan sote- ja pelastusalan tehtäviin yhteensä noin 400 palokuntataustaista henkilöä vuosittain. Palokuntien ja palokuntalaisten kyky vahvistaa turvallisuusosaamista paikallisissa yhteisöissä on myös nostettu selvityksessä esiin tärkeänä vaikutuksena.

Palokuntatoiminnan voidaan arvioida tuottavan eri sidosryhmille yhteiskunnallista arvoa vuosittain noin 1,25 miljardia euroa. Keskeiset taloudelliset hyödyt muodostuvat pelastettujen ihmishenkien arvosta (731,4 milj. €) sekä pelastetun omaisuuden arvosta (500,4 milj. €). Selvityksen perusteella voidaan arvioida palokuntatoiminnan tuottavan taloudellista arvoa noin 11,74–14,49 euroa jokaista toimintaan investoitua euroa kohden.

Presentationsblad

Utgivare	Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland	18.1.2024
Författare	Miikka Vuorinen, Suvi Fried samt arbetsgruppen Iiris Virokannas, Anne Suurhasko och Oskari Kantanen (Sosped) samt Tuula Kekki, Petri Jaatinen, Niko Ara och Markku Savolainen (SPEK), Esa Kokki och Joel Kauppinen	
Publikationens titel	SROI-analys av brandkårsverksamhetens ekonomiska, sociala och samhällsliga nytta	
Publikationsseriens namn och nummer	SPEK undersöker 32	
ISBN PDF	978-951-797-733-3	ISSN PDF 2242-1653
URN-adress		
Sidantal	90	Språk FI
Nyckelord	http://finto.fi/juho/sv/	
Förläggare	Räddningbranschens Central Organisation i Finland	
Beställningar/distribution	Räddningbranschens Central Organisation i Finland	

Sammandrag

SROI-analysen av brandkårsverksamhetens ekonomiska, sociala och samhällsliga nytta syftar till att bedöma kostnadseffekterna av brandkårsverksamheten och identifiera de faktorer som kan bidra till att utveckla brandkårsverksamheten så att den får större genomslag i framtiden.

Utredningen genomfördes multimetodiskt genom att kombinera olika forskningsmetoder och material. Arbetet grundar sig på indikatordata från HAKA och Pronto, som analyserades genom befintliga undersökningar samt genom utvärderingar, workshoppar och intervjuer. Över 550 personer med insyn i brandkårens verksamhet involverades i utredningen.

Utredningen visar att de årliga kostnaderna för brandkårens verksamhet beräknas uppgå till cirka 106,5 miljoner euro, vilket är cirka 146 000 euro per brandkår i genomsnitt. Det samhällsliga värdet av brandkårsverksamheten består utöver avtals- och hobbyverksamheten av det säkerhetsarbete som brandkårsmedlemmarna utför i sin vardag. Ett av utredningens viktigaste resultat är att brandkåristernas självständiga säkerhetsarbete beräknas påverka upp till 290 000 hushåll årligen och därmed förebygga tiotals byggnadsbränder och brandrisker.

På årsnivå ansvarar brandkåristerna för att rädda 360 personer från omedelbar livsfara. Dessutom anses brandkårsverksamheten förebygga marginalisering bland cirka 150 unga årligen och vägleda sammanlagt cirka 400 personer med bakgrund inom brandkåren till arbete inom social- och hälsovården och räddningsbranschen varje år. Brandkårens och brandkåristernas förmåga att stärka säkerhetskompetensen i lokalsamhället lyfts också fram som en viktig påverkande faktor i analysen.

Brandkårens verksamhet kan beräknas generera ett samhällsligt värde på cirka 1,25 miljarder euro per år för olika berörda grupper. Den viktigaste ekonomiska nyttan består av värdet på räddade liv (731,4 miljoner euro) och värdet på räddade tillgångar (500,4 miljoner euro). Utredningen visar att brandkårens verksamhet kan beräknas generera ett ekonomiskt värde på cirka 11,74–14,49 euro för varje euro som investeras i verksamheten.

Description sheet

Published by	The Finnish National Rescue Association		xx.1.2024
Authors	Miikka Vuorinen, Suvi Fried and working group Iiris Virokannas, Anne Suurhasko and Oskari Kantanen (Sosped) and Tuula Kekki, Petri Jaatinen, Niko Ara and Markku Savolainen (SPEK), Esa Kokki and Joel Kauppinen		
Title of publication	SROI evaluation of the economic, social and societal benefits of volunteer fire brigade activities		
Series and publication number	SPEK tutkii 32		
ISBN PDF	978-951-797-733-3	ISSN PDF	2242-1653
Website address URN			
Pages	90	Language	FI
Keywords	Volunteer fire brigade, contract fire brigade, assessment of effects, cost effectiveness, social effects, rescue service		
Publisher	The Finnish National Rescue Association		
Publication sales/ Distributed by	The Finnish National Rescue Association		

Abstract

The purpose of the SROI evaluation project on the economic, social and societal benefits of volunteer fire brigade activities was to assess the cost effects of fire brigade activities and to identify factors that could be used to develop the impact of fire brigade activities in the future.

The evaluation has been conducted using a multi-method approach by combining different research methods and datasets. The evaluation was based on the HAKA and Pronto databases, whose selected indicators were analysed with the help of existing research, assessment data, workshops and interviews. More than 550 people who are familiar with fire brigade activities were involved in the study.

During the study, the total annual costs of volunteer fire brigade have been estimated to be approximately EUR 106.5 million, which is approximately EUR 146,000 per average volunteer fire brigade. In addition to contractual activities and volunteering, the societal value of fire brigade activities includes the safety work that firefighters do in their everyday lives. One of the most significant findings of the study is the safety work that firefighters do as a part of their daily lives, which is estimated to impact up to 290,000 households annually, thus preventing dozens of building fires and fire hazards.

Every year, firefighters save 360 persons whose lives are in imminent danger. Fire brigades are also seen to prevent the social exclusion of approximately 150 young persons each year and to encourage approximately 400 people with a background in volunteer fire brigades to work in the health and social services and rescue services sector each year. The study also highlights the ability of fire brigades and firefighters to strengthen the safety skills of local communities.

Volunteer fire brigade activities can be estimated to generate social value worth approximately EUR 1.25 billion for various stakeholders every year. The key benefits consist of the value of saved lives (EUR 731.4 million) and the value of saved property (EUR 500.4 million). Based on the study, it can be estimated that fire brigade operations generate economic value of approximately EUR 11.74–14.49 for every euro invested.

Sanasto

Arvo Toimen tai asian taloudellinen, sosiaalinen tai yhteiskunnallinen merkitystä.

Arvottaminen Arvon nimeäminen. Valittujen (palokuntatoimintaan liittyvien) toimien tai tapahtumaketjujen tuloksille annetaan jokin niiden arvoa kuvaava euromääräinen hinta.

Attribuutio Muiden organisaatioiden ja ihmisten aikaansaamien vaikutusten suuruuden tunnistaminen.

Herkkyysanalyysi SROI-laskentamallin muuttujissa tapahtuvien muutosten vaikutuksen arviointi. Auttaa ymmärtämään, miten kokonaisarvio voisi olla toisenlainen erilaisten oletusten avulla. Osa tulosten uskottavuuden arviointia.

Ilmiölähtöinen Pyrkimys toisiinsa linkittyvien tapahtumien yhteyksien ja toisiinsa kohdistuvien vaikutusten tunnistaminen.

Itsenäinen ja ohjattu turvallisuusviestintä Itsenäinen turvallisuusviestintä viittaa yksilötason turvallisuusviestintään. Ohjattu turvallisuusviestintä puolestaan viittaa siihen, miten palokuntalaiset tai palokunnat viestivät turvallisuusviestinnän aiheista ohjatusti ja osana palokunnan järjestämää toimintaa. (ks. Lepistö & Heliskoski, 2019.)

Kustannushyötyjen arviointi Erityisesti julkisten palveluiden hankinnassa hyödynnetty laskelma, jonka avulla selvitetään palvelun tuottamisen kustannukset ja siitä syntyvät hyödyt.

Läpinäkyvyys SROI-arvioinnin periaate. Kaikki vaiheet ja väitteet tulee arvioinnissa kuvata mahdollisimman tyhjentävästi eli läpinäkyvästi. Läpinäkyvydellä pyritään varmistamaan arvioinnin luotettavuutta.

Muutosteoria (theory of change) Vaikutuskartta. Selittää panosten, tulosten ja vaikutusten keskinäistä suhdetta.

Nollavaikutus (deadweight) Osa muutoksesta, joka olisi tapahtunut joka tapauksessa ja myös ilman erillispainostusta. Jos nollavaikutuksen arvioidaan olevan suuri, tämä vähentää lopullista arviota toiminnan ja panostusten kautta syntyvistä hyödyistä.

Palokunta VPK, vapaaehtoispalokuntayhdistys. Kun palokuntayhdistys tekee pelastuslaitoksen kanssa sopimuksen hälytystoiminnan palvelutuotannosta, palokunnasta käytetään sanaa sopimuspalokunta.

Palokuntalainen Palokuntayhdistyksen jäsen. Palokunnissa on erilaisia osastoja, joiden toiminnassa mukana olon mukaan palokuntalainen voi olla esimerkiksi palokuntanuori tai hälytysosastolainen. Uusimman suosituksen mukaan sopimuspalokunnan hälytyksiin osallistuvat ovat sopimuspelastajia.

Proxy Sijais- tai korvikemuuttuja, likiarvo. Mahdollisimman osuva arvio arvosta, kun sille ei ole valmista hintaa. Esimerkiksi vapaaehtoistyön tuntityön arvoksi on etsitty samantapaisen palkkatyön tuntipalkkaa.

SROI (Social Return On Investment) Kustannus-hyötylaskentaa, jossa sosiaalisia vaikutukset huomioidaan loppusummassa rahanarvoisina tuloksina. SROI-arvioinnissa lasketaan niin sanottu SROI-suhdeluku, joka saadaan, kun hyötyjen arvo jaetaan kustannusten arvolla. Esimerkinä SROI-suhdeluku 2 tarkoittaa sitä, että yhtä sijoitettua euroa kohden saadaan kahden euron arvosta hyötyä.

Stressitesti Tulosten testaaminen toimintaympäristöön ennakoitujen muutosten myötä. Auttaa ymmärtämään ja ennakoimaan, mitkä yhteiskunnalliset tekijät voivat vaikuttaa laadittuun arvioon ja kuinka paljon. Osa tulosten luotettavuuden arviointia.

Syrjäyttävä vaikutus (displacement) Arvioitavan toiminnan vaikutuksia, jotka syrjäyttävät esimerkiksi toisia vaikutuksia, toimijoita tai aktiviteetteja. Näin kartoitetaan syrjäyttäväkö toiminta muita positiivisia vaikutuksia aikaansaavaa toimintaa. Toiminnan vaikutuksia ei näin ollen voida syrjäyttämisaikutusten vuoksi nähdä kokonaisuudessaan yhteiskunnalliseksi hyödyksi, koska ne aiheuttavat toisille toimijoille haittavaikutuksia. Mikäli syrjäyttämisaikutuksen arvioidaan olevan suuri, tämä vähentää lopullista arviota toiminnan ja panostusten kautta syntyvistä hyödyistä.

Vaikutuskartta Ryhmäkohtaiset panokset, tuotokset, tulokset ja vaikutukset. Vaikutuskarttaan kuvataan myös mahdolliset negatiiviset vaikutukset. Vaikutuskartta koostuu useista vaikutusketjuista ja siinä on arvioitu samaan aikaan useita eri ilmiöitä.

Vaikutusketju Vaikutusketju kuvaa vaikutuskartan yksittäisen osavaikutuksen panosta, tuotosta, tulosta ja vaikutusta. Vaikutusketju kohdistuu yksittäiseen ilmiöön ja arvioi toiminnan hyötyjä tähän kyseiseen ilmiöön liittyen.

Varovaisuus ja varovaisuusperiaate Arviot on tehty lievästi alakanttiin. Tällä pyritään estämään vaikutusten yliarvioiminen.

Englanninkielinen SROI-sanasto löytyy A guide to Social Return on Investment (2015) -oppaasta. Suomeksi avainsanoja ja käsitteitä on avattu Järjestöt, vaikuttavuus & raha -arviointimenetelmä -oppaassa (Klemelä 2016, 66–71).

1. Palokuntatoiminta Suomessa

Palokunnat ovat tärkeä osa suomalaista pelastustoimea. Vapaaehtoinen pelastustoimen henkilöstö muodostaa pelastustoimen ensilähdön ja hoitaa tehtävät pääasiassa yksin alueilla, joiden laajuus kattaa noin 90 prosenttia maamme pinta-alasta (Hätinen & Määttä 2022). Sopimuspalokunnan taustalla on usein palokuntayhdistys (vapaaehtoispalokunta, VPK), joka on tehnyt sopimuksen hyvinvointialueen pelastuslaitoksen kanssa hälytysten hoitamisesta. Osalla sopimushenkilöstöä on henkilökohtaiset sopimukset suoraan pelastustoimen kanssa. Tässä raportissa palokuntatoiminnalla tarkoitetaan eri yhteyksissä sopimuspalokuntatyötä, sopimushenkilöstön toimintaa ja VPK-yhdistysten vapaaehtoistoimintaa. Sopimuspalokuntiin kuuluu myös laitos-, tehdas-, ja sotilaspalokuntia, joista tässä selvityksessä on huomioitu vain tehdaspalokunnat.

Vapaaehtoispalokuntien eli VPK-yhdistysten, perustaminen vilkastui 1800-luvun puolivälin jälkeen. Kansalaisten yleinen sammutusvelvollisuus oli osoittautunut tehottomaksi tiheään rakennettujen kaupunkien suojelemiseksi ja vakinaisten palokuntien perustamista pidettiin liian kalliina ratkaisuna. Palokuntien perustamisen jälkeen ei 1900-luvulla enää tapahtunutkaan tuhoisia kaupunkipaloja kuten 1800-luvun alussa. Palokuntien perustaminen on siis lähtökohtaisesti perustunut kustannustietoiseen turvallisuuden parantamiseen. Palojen tuhot vähenivät ja samaan aikaan huomattiin, että kansalaisten turvallisuuden tunne palokuntien lähialueilla parani. (Suominen 2002.)

Palokunnat olivat alkuvuosikymmeninä paitsi tulipalojen sammuttajia, myös paikkakuntien yhteisöllisen elämän keskuksia. Palokunnat olivat yleisen kokoontumiskiellon aikana poikkeuksellinen yhteisen toiminnan mahdollisuus. Niiden yhteyteen perustettiin kirjastoja, teatteriryhmiä ja soittokuntia. Palokuntien tiloissa järjestettiin juhlia ja tansseja. Moni urheiluseura sai alkunsa palokunnan toiminnasta.

Suomalainen pelastustoimi on kehittynyt valtavasti viimeisten 150 vuoden aikana, mutta muutama perusasia on ennallaan. Sopimuspalokunnat ja

osa-aikainen sopimushenkilöstö ovat edelleen kustannuksiltaan maltillisen pelastustoimen kulmakivi. Ennallaan on säilynyt sekin, että yhteisöllisyys ja toisten auttamisen halu ovat tärkeimmät palokuntalaisten mukana pysymisen syyt (Eskelinen ym. 2017). Vaikka harrastus- ja kulttuurielämän mahdollisuudet ovat nykyään valtavan moninaiset, noin 40 000 suomalaista haluaa edelleen olla mukana nimenomaan palokuntatoiminnassa.

Pelastustoimi koostuu Suomessa 21 hyvinvointialueen pelastuslaitoksesta sekä Helsingin kaupungin ja Ahvenanmaan pelastuslaitoksista. Päätoimisia paloasemia on yhteensä 90, joiden lisäksi on yhteensä noin 730 muuta paloasemaa. Päätoimisia pelastustoimen pelastajia on noin 4 000 ja sopimuspalokuntien hälytysosastoissa jäseniä on noin 15 000. Pelastustoimi hoitaa vuosittain noin puoli miljoonaa ensihoidon hälytystä ja pelastushälytyksiä, ml. sopimuspalokuntien hälytykset, on yhteensä noin 100 000. Hälytyksiä, joissa on mukana ainakin yksi sopimuspalokuntalainen, on yli 200 vuorokaudessa. Sopimuspalokuntalaiset ovat mukana noin 46 prosentissa hälytyksistä (Sisäministeriö 2023; Pelastustoimi 2023).

HAKA on palokuntien hallintotietokanta, jota palokunnat käyttävät oman toiminnan seurantaan ja raportointiin. HAKAn tiedot päivittyvät palokuntalaisten vapaaehtoisten resurssien mukaisesti, joten tietojen ajantasaisuus ja tarkkuus vaihtelevat. Kaiken kaikkiaan palokunta- ja pelastustoiminnan tilastoinnissa käytettävien lähteiden erot saavat aikaan sen, että eri lähteistä löytyy hieman eri lukuja samoille asioille. Esimerkiksi palokuntia on HAKAn mukaan tällä hetkellä 757¹, joista noin 706 on sopimuspalokuntia. Tämän raportin laskelmissa käytetään sopimuspalokuntien lukumääränä 730. Aivan kaikki sopimuspalokunnat eivät käytä HAKAa.

Palokuntalaisia on HAKAn mukaan noin 40 000 ja palokuntalaisten kokonaismäärä onkin säilynyt suunnilleen samana viimeiset 20 vuotta. Hälytysosastojen jäseniä on tällä hetkellä noin 15 000. Vuonna 2002 heitä oli noin 23 000. Nuoriso-osastoissa on tällä hetkellä jäseniä noin 12 000 ja 2002 heitä oli noin 10 000. Nuoriso-osastojen kokonaisjäsenmäärässä ovat mukana myös ohjaajat, joten laskelmissa käytetty nuorten 10–17-vuotiaiden lukumäärä on 6 374. Naisosastoissa on tällä hetkellä vajaa 4 000 jäsentä ja vuonna 2002 reilu 5 000. Moniin palokuntiin on lisäksi perustettu järjestö-, veteraani- tai

1. Palokuntien hallintotietokanta HAKA:n tieto 19.10.2023. [Luettavissa <https://24365.fi/hakatilastot/>] Laskelmissa käytetään sopimuspalokuntien määrästä lukua 730.

tukiosastoja, joissa on vajaa 4 000 jäsentä. Hälytysosastojen tehtävät määntyvät pelastuslaitoksen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti ja hälytysosaston jäsenyydelle on tietyt osaamis- ja suorituskykyvaatimukset ja koulutusvelvoite (ns. viikkoharjoituksiin osallistuminen). Hälytysosastojen jäseniä kutsutaan nykyisin sopimuspelastajiksi, mitä nimikettä käytetään viimeisimmän suosituksen mukaan tässäkin raportissa (Sisäministeriö 2022). Muiden osastojen jäsenyys on vapaampaa. Nuoriso-osaston jäseniä ovat 10–17-vuotiaat nuorisopalokuntalaiset. (HAKA 2023; Koivunen 2021; Suominen 2002.) Eri lähteissä käytetään hieman eri lukuja tilastoinnin erojen vuoksi.

Elinvoimaiset palokunnat ovat keskeinen osa suomalaisen pelastustoimen toimintakykyä ja yhteiskunnan kriisinkestävyttä. Palokuntien tulevaisuuteen kohdistuu monia huolia kuten maaseutujen väestön ikärakenteen muutos, vapaaehtoistyön houkuttelevuuden väheneminen, harrastustoimintojen keskinäinen kova kilpailu ja hälytysvalmiuteen liittyvien suorituskykyvaatimusten kasvaminen (Eskelinen ym. 2017). Vastaavia vapaaehtoiseen palokuntatoimintaan liittyviä huolia on raportoitu myös esimerkiksi Kanadasta, joissa harva-alueiden hälytyksiin vastaaminen perustuu vapaaehtoispalokuntien toimintaan (CAFC 2021).

Tässä raportissa nostetaan esiin palokuntatoiminnan monipuolisuus. Pelastustoimen päivittäisen toimintakyvyn kannalta selkeimmin tunnistetaan palokuntien hälytysosastojen toiminta. Palokuntien hälytysvalmiuden jatkuvuus kuitenkin perustuu elinvoimaiselle nuorisotyölle ja hälytysosaston työtä tukevalle yhteisölle. Raportissa nostetaan esille myös palokuntien tekemä ohjattu ja itsenäinen turvallisuusviestintä sekä turvallisuusviestinnän merkitys paikallisyhteisöjen turvallisuuskulttuurille. Palokuntalaiset osallistuvat turvallisuuskampanjoihin, tekevät koulutuksia päiväkodeissa ja koulussa ja tukevat oman lähipiirin kotien turvallisuutta omalla osaamisellaan. Onnettomuuksien ehkäisy on tehokasta turvallisuustyötä, jonka vaikutusten arviointi kehittyy koko ajan. Palokuntien nuorisotyö puolestaan yhtäältä tukee monia nuoria kasvussaan, toisaalta on monille innostaja jatkamaan palokunnissa aikuisina tai hakeutumaan opiskelemaan pelastajan, sosiaali- tai terveysalan ammatteihin.

1.1. Palokuntien hyödyt ja merkitys

Sopimuspalokuntien toiminnan taloudellisista hyödyistä vaikuttaa olevan laaja yhteisymmärrys, mutta tarkkoja tietoja hyötyjen suuruudesta ei ole (Hätinen ja Määttä 2022). Aiempi kattava arviointi (Suominen 2002) on julkaistu yli 20 vuotta sitten aluepelastuslaitosten perustamisen aikoihin. Kuntien palo- ja pelastustoimet järjestettiin 22 pelastustoimialueeseen vuoden 2004 alusta. Palo- ja pelastustoimi oli ennen tätä uudistusta ollut kuntien lakisääteinen velvollisuus 1930-luvulta alkaen. Käytännössä vapaaehtoispalokunnat olivat ainoa palokuntamuoto, jonka ansiosta pienimmät ja köyhimmät kunnat kykenivät tuon velvoitteen täyttämään. Yhteistyö vapaaehtoispalokuntien kanssa jatkui aluepelastuslaitosuudistuksen jälkeen pelastuslaitosten sopimuspalokuntien ja sopimushenkilöstön kanssa tekemien sopimusten myötä. Uudistuksen tavoitteena oli kehittää pelastustoimea monella osa-alueella ml. ennaltaehkäisyn tehostamista ja vapaaehtoisen ja sivutoimisen palokuntatoiminnan järjestäminen. (Suominen 2002.) Alkuvuodesta 2023 toimintansa aloittaneet hyvinvointialueiden tavoitteina ovat valtakunnallisesti yhdenvertaisen palvelutason ylläpito ja kustannusten nousun hillintä. Toimijoiden on jatkossa entistä tärkeämpää arvioida ja ymmärtää omien toimintojen taloudellinen vaikuttavuus ja osoittaa toiminnan hyödyt rahoitushakemuksissa.

Vapaaehtoisten palokuntien taloudellinen hyöty yhteiskunnalle on merkittävä (Suominen 2002). Sopimuspalokuntalaisille maksetut korvaukset vaihtelevat hyvin paljon alueittain, mutta henkilöstökulut ovat vakinaisia pelastajia pienemmät. Osa sopimuspalokuntalaisista ei saa osallistumisesta henkilökohtaista korvausta, vaan korvaus maksetaan palokuntayhdistykselle ja korvaukset käytetään palokunnan toimintaan. Varallaolosta maksetaan korvaus alueen käytännön mukaan. Pelastustoimen vapaaehtoissektorin lisäarvo on perinteisesti nähty sen tuottamien pelastustoimen operatiivisten palveluiden ja taloudellisten hyötyjen kautta. Vähemmälle huomiolle on jäänyt palokuntatoiminnan tuottamat sosiaaliset sekä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät hyödyt yksilöille, yhteisöille ja yhteiskunnalle. Sopimuspalokuntatoiminnassa onkin huomionarvoista myös sen merkitys yksilötasolla ja kansalaistoimintana: vapaaehtoistoiminta auttamisena ja yksilölle mielekkäänä vapaa-ajan toimintana (Ruokonen yms. 2021). Palokunnilla on tunnistettu

olevan merkitystä myös turvallisuuskulttuurin kannalta erilaisissa asuin-, työ- ja harrastusyhteisöissä (Kauppinen 2022). Palokuntalaiset voivat tunnistaa riskejä ja turvallisuuspuutteita eri ympäristöissä palokuntatoiminnassa saamansa koulutuksen perusteella muita paremmin. Tunnistamisen lisäksi palokuntalaiset voivat kehittää yhteisöjen turvallisuuskulttuuria, neuvoa sekä auttaa ihmisiä hätätilanteissa. Lisäksi palokuntalaiset tekevät aktiivisesti onnettomuuksien ehkäisytyötä sopimuspalokunnan tai pelastuslaitoksen nimissä. (Emt. 2022, 44.)

Suomi on laaja, valtaosaltaan harvaan asuttu maa, jossa vakinaisen pelastustoimen toimipisteet sijaitsevat taajamien tuntumassa. Vapaaehtoisen palokuntatoiminnan vahvuus hälytystehtävissä erityisesti harva-alueilla on se, että he ovat kaupunkikeskusten pelastuslaitoksia lähempänä ja pääsevät nopeammin paikalle ja parhaimmilla onnistuvat rajaamaan esimerkiksi tulipalon varhaisessa vaiheessa. Ihmishengelle syntyvä turva perustuu myös nopeuteen. Paikalle saapuvat sopimuspalokuntalaiset ovat saaneet ensiapukoulutuksen ja pystyvät usein antamaan ratkaisevan hätäensiavun ennen ambulanssin paikalle saapumista. Palokuntien vapaaehtoisista saadaan tarvittaessa koottua osaava, koulutettu henkilöstö myös laajempien ja pitkäkestoisten häiriötilanteiden hoitamiseen. Yhteiskunnallisen valmiuden kannalta vapaaehtoiset ovat kriittisen tärkeä osa kriisinkestävyyttä. Suomessa tästä nähtiin esimerkki muutama vuosi sitten Kalajoen laajojen metsäpalojen yhteydessä. (Raisio ym. 2022.)

Erityisesti liikenneonnettomuuksissa ja vesillä sopimuspalokuntalaisten merkitys nopeasti paikalle saapuvan avun ja hätäensiavun antajina on suuri. Suomisen (2002) raportissa todetaan, että vuositasolla sopimuspalokuntalaisten toiminnan ansiosta säästynyt omaisuuden arvo on sopimuspalokuntien kuluja suurempi. Kulujen ja pelastetun omaisuuden arvon perusteella Suomen arvioi, että jokaisella sijoitetulla eurolla säästetään 5 euroa. Lisäksi pelastetaan vuosittain kymmeniä ihmishenkkiä. Laasasen (2002) mukaan palokuntien vapaaehtoistyön hyöty on 6,4 euroa jokaista sijoitettua euroa kohden.

Kolmannen sektorin toimijoita hyödynnetään viranomaisen tukena ja koordinaatiossa normaaliolojen lisäksi häiriötilanteiden ja poikkeusolojen aikaisessa toiminnassa (Sisäministeriö 2021). Monet yhteiskunnan nykyhaasteet puoltavat vapaaehtoisten kanssa tehtävän yhteistyön kehittämistä. Sääri-ilmiöt ja niistä johtuvat häiriötilanteet ovat lisääntyneet viime vuosina. Vaikka väestö keskittyy kasvukeskuksiin, eräs yhteiskunnan haasteista on

palvelujen saatavuuden turvaaminen eri puolella maata. Palokuntien tuleekin pystyä vastaamaan entistä erilaisimpiin tehtäviin.

Palokuntatoiminnassa on havaittavissa trendejä, jotka heikentävät sen toimintaedellytyksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi harrastustoiminnan ammatimaistuminen, vapaaehtoisten ikääntyminen ja kaupungistuminen. Monelle sopimuspalokuntatoiminta näyttää harrastusta vahvemmin sivutoimisena työnä siitä saatavan palkan ja toiminnan sitovuuden takia (Ruokonen yms. 2022; Eskelinen & Nikkanen 2020). Vaikka vapaaehtoisten riittävyys tulevaisuudessa herättää huolta, toiminnassa edelleen mukana olevat vapaaehtoiset ovat halukkaita osallistumaan tutkimuksen mukaan monipuolisesti ja laajasti erilaisiin tehtäviin: yksittäisille hälytystehtäville, ennaltaehkäisevään työhön, jälkitorjuntaan sekä laajoihin, pidempikestoisempiin häiriötilanteisiin (Eskelinen & Nikkanen 2020).

Pelastustoimen vaikuttavuudesta löytyy joitakin kansainvälisiä arviointiraportteja. Niiden keskinäinen vertailtavuus on heikkoa erilaisten pelastustoimen järjestelmien ja työnjakojen vuoksi. Tuoreessa Social Return on Investment (SROI) -menetelmää hyödyntävässä raportissa kuvataan Iso-Britannian pelastustoimen vaikuttavuutta. Kaikkien erilaisten toimintojen arvioitujen kulujen ja tuottojen yhteisvaikutus oli, että yksi sijoitettu punta tuotti 6,17 punnan hyödyn. (Hewitt ym. 2022). Yhdysvalloissa tehdyn arvion mukaan noin 69 prosenttia yli miljoonasta palomiehestä on vapaaehtoisia. Vapaaehtoiset varmistavat Yhdysvaltojen väestöstä noin kolmasosan turvallisuutta. Yhteiskunnalle koituu miljardien dollarien säästöjä vapaaehtoisten panoksesta pelastustoimelle. (Henderson & Sowa 2018 ref. NFPA 2014/2016.)

Uusi-Seelanti on Suomen tapainen pienehkö maa, jossa vapaaehtoisilla palokuntalaisilla on suuri merkitys harva-alueiden turvallisuudelle. Snively ym. (2009) laativat raportin 169 pienen maaseudulla sijaitsevan paikkakunnan paloaseman toiminnan arvosta. Rahallisesti arvoitettuna näiden asemien omaisuudelle ja asukkaille tuottaman turvallisuuden vuosittaiseksi arvoksi arvioitiin 79 miljoonaa NZ\$, mistä 56 miljoonaa kertyi onnettomuushälytyksiin vastaamisesta (ensiapu) ja 23 miljoonaa tulipalojen hälytysten lyhyemmästä vasteajasta. Lisäksi arvioitiin kunkin vapaaehtoisen vuodessa tekemän vapaaehtoistyön arvoksi noin 5000 NZ\$ ja tämä kerrottuna vapaaehtoisten määrälle tuotti vapaaehtoistyön arvoksi 12 miljoonaa NZ\$. Vuoden 2009 valuuttakurssilla muutettuna tämä olisi noin 46 miljoonaa euroa. Lisäksi paloasemien hyödyiksi kuvattiin sosiaalinen yhteenkuuluvuus (koheesio), toiminta paikallisyhteisön

'sosiaalisena liimana' sekä positiivinen merkitys palokuntalaisten ja heidän perheidensä elämänlaadulle. (Snively ym. 2009.)

Yksittäiset pelastustoimien eri rajauksilla toteutetut arvioinnit ovat tuottaneet erilaisia hyötykertoimia. Ylä-Itävallan pelastustoimi tuotti rahoitukselle 10,2 kertaiseksi arvioidun hyödyn (Schoder ym. 2012), Ruotsissa arviointiin turvallisuustyöntekijän hyödyntämistä pelastustoimen tukena palohälytyksissä, ja tämän kokeilu tuotti rahoitukselle 8-kertaiseksi arvioidun hyödyn (Weinholt & Andersson Granberg 2015) ja Norjassa arviointiin ambulanssi- ja pelastushelikopteritoiminnan hyödyn olevan 5,2-kertainen (Elvik 2002).

1.2. Hankkeen tavoite: Palokuntatoiminnan vaikuttavuuden arviointi

Tällä arvioinnilla pyrittiin kuvailemaan entistä tarkemmin palokuntatoiminnan yhteiskunnallinen arvo ja sitä kautta osoittamaan palokuntalaisille heidän työnsä merkitys. Toiseksi vaikuttavuuden arvioinnilla tuetaan palokuntien rahoituksen varmistamista osoittamalla päättäjille toiminnan taloudellinen tehokkuus ja moninaiset yhteiskunnalliset hyödyt entistä konkreettisemmin.

Palokuntatoiminnan menestystekijöitä tunnistettiin hankkeessa paikantamalla toiminnan sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Palokuntatoiminnalla on lukuisia sellaisia yksilöllisiä hyötyjä (mm. liikunnallisuus, henkinen hyvinvointi, kaveripiiri, harrastus), joilla voi ajatella olevan merkittävää vaikutusta yhteiskunnallisesti (mm. syrjäytymisen ja sairastavuuden ehkäisy, ammatillinen suuntautuminen). Sosiaalisilla vaikutuksilla puolestaan viitataan tapoihin, joilla yksilöt mukauttavat käyttäytymistään vastaamaan sosiaalisessa ympäristössään vallitsevia tapoja. Esimerkiksi ryhmässä saadut opit ja ryhmän kulttuuri, erityisesti turvallisuuskulttuuri vaikuttavat yksilöön ja yksilön toiminnan kautta potentiaalisesti heijastuvat tämän lähiyhteisöihin (perhe, naapurusto, koulu ym.).

Tässä hankkeessa tehtävän SROI-vaikuttavuusanalyysin avulla havaittiin kehittämistä vaativia toimintoja, prosesseja sekä kohde- ja sidosryhmien motivaatiotekijöitä. Heikkouksien ja vahvuuksien tunnistamisen avulla on mahdollista parantaa toimintojen (esim. palokuntakoulutus, rekrytointi,

lähiyhteisön neuvonta) vaikuttavuutta sekä tunnistaa uusia tehtäviä ja kohderyhmiä, mihin ja kenen kanssa palokunnat voisivat toimia. Tulosten avulla pyritään lisäämään palokuntatoiminnan suorituskykyä eli sen tuottamien palveluiden laatua ja saatavuutta, mukautumista toimintaympäristön muutokseen sekä toimintaan osallistuvien henkilöiden motivointia tuomalla esiin näkymättömiä tai piilossa olevia hyötyjä.

Tulokset linkitettiin sopimuspalokuntien tulevaisuuskatsaukseen, jossa on kuvattu kolme erilaista tulevaisuusskenaariota, jotka ovat *sammuva, kytevä ja liekehtivä sopimuspalokuntatoiminta*. Liekehtivien sopimuspalokuntien skenaariossa palokuntatoiminnan tunnettuus ja brändi ovat hyvällä tasolla. Lisäksi toiminta näyttättyy eri kohderyhmille houkuttelevana ja monipuolisena harrastuksena, jossa on tarjolla useita erilaisia osallistumismahdollisuuksia. Skenaariolle sammuvasta palokuntatoiminnasta, jossa palokunnilla on haasteita selvittää sopimusvelvoitteistaan ja toiminnan houkuttelevuus hiipuu. Samaan aikaan turvallisuusviestintä on vaikuttavampaa ja onnettomuuksia (mm. asuntopalot) onnistutaan ennaltaehkäisemään nykyistä enemmän. Kytevä sopimuspalokunta taistelee jäsenkadon ja jäsenten ikääntymisen kanssa. Palokunta ei onnistu uudistumaan ajan vaatimalla tavalla. (Ruokonen ym. 2021, 72–79.)

2. Arviointiprosessi

Tämän arvioinnin aineistoina on käytetty ensisijaisesti vuoden 2022 tieto- ja Pronto²-järjestelmästä ja HAKA³-tietokannasta. Paikoitellen on jouduttu nojaamaan vanhempiinkin aineistoihin, erityisesti Prontosta tehtyjen valmiiden analyysien ja vertailujen kohdalla. Tämä on nähty perustelluksi, koska Prontosta saadut aineistot ovat muodostaneet vain pienen osan selvityksen kokonaisaineistosta ja esimerkiksi vuosien 2018–2021 keskiarvojen pohjalta tehtyjen selvitysten on nähty olevan riittävän luotettavia. Selvityksen loppuvaiheessa on hyödynnetty esimerkiksi skenaarioanalyysiä, jonka avulla arvioinnit stressitettiin⁴ kolmen aikaisemman toimintaympäristö- ja skenaarioanalyysin avulla.

Aineistonkeruussa on sovellettu monia eri menetelmiä: kyselyitä, haastatteluita, työpajoja, tietokantoja ja taloustietoja. Liitteessä 1 on lueteltu eri aineistonkeruun ja tulosten tarkistuksen vaiheet sekä tavoitetut kohderyhmät. Erilaisten puutteellistenkin aineistojen yhdistämisen ensisijaisena tarkoituksena on ollut tuottaa päätöksentekoa ja johtamista tukevaa tietoa palokunta-toiminnan vaikutuksista. Tilastoinnin ja aineistojen erojen vuoksi analyysissä käytettävien lukujen valinnassa on käytetty asiantuntijatietoon perustuvaa harkintaa ja useamman mielipiteen huomioivia kompromisseja. Määrällisten aineistojen (Pronto, HAKA ja taloustiedot) lisäksi hankkeessa kerättiin tietoa kyselyiden, haastatteluiden⁵ ja työpajojen avulla. Arviointiprosessin edetessä haastateltavat ja työpajojen osallistujat pääsivät kommentoimaan

2. Pronto = pelastustoimen resurssi- ja tilastojärjestelmä.

3. HAKA = palokuntien hallinnointi- ja tietokanta.

4. Stressitestauksella tarkoitetaan tässä yhteydessä arvioinnin luotettavuuden ja uskottavuuden arviointia.

5. Selvityksen tiedonkeruuseen sisältyi 10 asiantuntijahaastattelua. Haastateltavat edustivat mm. seuraavia organisaatioita: Sisäministeriö, Hyvil Oy, vakuutusyhtiö, Teollisuuspalokuntien edustaja, SSPL, SPEK.

vaikutusketjuja ja alustavia arvioinnin tuloksia. Arviointiprosessiin osallistui yhteensä noin 550–600 erillistä henkilöä ja heistä pieni osa osallistui prosessiin useammin kuin yhden kerran.

Hankkeelle koottiin ohjausryhmä, johon kutsuttiin edustajat Suomen Sopimuspalokuntien Liitosta, Suomen Palopäällystöliitosta, Pelastuslaitosten kumppanuusverkostosta ja sopimuspalokuntien toimikunnasta. Ohjausryhmässä oli edustajat myös SPEKistä.

2.1. Social Return on Investment (SROI) -arviointimenetelmä

Tämä raportti noudattaa Social Value UK:n oppaan suosituksia Social Return on Investment (SROI) -arviointilaskennan tekemisestä (A guide to Social Return on Investment 2012). SROI-arvioinnin avulla pyritään ymmärtämään arvioitavan toiminnan sosiaalisia, taloudellisia ja väliillä myös ympäristöllisiä hyötyjä. Tällainen kokonaisvaltaisempi näkemys saadaan kartoittamalla ja yhdistämällä eri sidosryhmille koituvat hyödyt yhdeksi kokonaisuudeksi. Arviossa eritellään erikseen ei-taloudelliset ja taloudelliset hyödyt. Menetelmän ytimessä on käsitys siitä, että päivittäisillä toiminnoilla ja aktiviteeteilla on aina jokin arvo. Kokonaisarvosta saadaan käsitys huomioimalla sekä ei-taloudelliset että taloudelliset hyödyt. Arvottaminen tehdään kuitenkin vain niille hyödyille, joilla on selkeä oma arvo (esim. pelastettu omaisuus) tai joille voidaan perustellusti luoda jokin sijaismittari (ns. proxy-arvo), joka kuvaa hyödyn taloudellista arvoa mahdollisimman hyvin. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi tietyn taidon oppimisen vaatimia kuluja, jotka aiheutuisivat kurssille osallistumisesta.

SROI-menetelmän taustalla on muutosteoria (theory of change), jonka avulla voidaan osoittaa kuinka arvioitavan toiminnan tulokset, tuotokset ja vaikutukset syntyvät sidosryhmien siihen investoimien panosten kautta. Panokset ja niillä aikaan saadut hyödyt selvitetään ensin sidosryhmäkohtaisesti, minkä jälkeen niiden avulla laaditaan arvio kokonaisvaikutuksista. Hyötyjen arvottamisen luotettavuus varmistetaan monipuolisella haastateltavien otoksella, arvottamisen vertaamisella vastaavanlaisiin raportteihin sekä läpinäkyvyydellä. (Klemelä 2016; 2019.)

Toimintojen välisten erojen vuoksi arvottamisessa ei voida nähdä olevan yhtä oikeaa sijaismittaria tai laskukaavaa tietyille hyödyille. Arvioinnin tekijä pyrkii löytämään sijaismittarin, joka vastaa hyötyä mahdollisimman hyvin. Kun taloudelliset kokonaishyödyt on huomioitu, niitä verrataan niihin panoksiin, jotka ovat mahdollistaneet toiminnan. Käytetyimpiä panoksia ovat usein vapaaehtoisten käyttämä aika ja toiminnan vuosibudjetti, joita verrataan useimmiten erilaisiin toiminnasta koituneisiin säästöihin (hyöty).

Palokuntatoiminta on sisällöltään monipuolista, eivätkä kaikki sen vaikutukset kohdistu suoraviivaisesti pelastustoimen toimialaan. Sen vuoksi arvioinnissa on vaikutusketjuja, joilla on monialaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Hyötyjä ja kustannuksia verrataan vuositasolla, koska usein arvioitavana ajanjaksona toimii yksi vuosi. Tässäkin raportissa tarkastelun aikajänne on yksi vuosi. Lisäksi selvitys sisältää arviot vaikutusten muuttumisesta kahden ja kolmen vuoden aikajännteellä. Keskenkäisiä tuloksia on esitelty eri sidosryhmille selvityksen eri vaiheissa, minkä jälkeen arviota on palautteen perusteella korjattu. Kaikki arviot noudattavat varovaisuusperiaatetta, jotta mahdollisilta arvojen liioittelulta ja puolueellisuudelta voitaisiin välttyä.

SROI-arvioinnin seitsemän periaatetta

(A guide to Social Return on Investment 2012, käänös M. Vuorinen)

1. Sitouta sidosryhmät – Sidosryhmät sitoutetaan ja pidetään mukana arvioinnin ajan.
2. Ymmärrä mikä muuttuu – Väitetyn muutoksen täytyy olla argumentoitu ja todennettu.
3. Arvota olennaiset asiat – Arvottamisessa tulee huomioida mitä on oikeutettua väittää.
4. Sisällytä vain asiat, joilla on arvoa – Arvioinnin kannalta tärkeitä asioita voidaan arvottaa.
5. Älä väitä liikaa – Vastuullisuus ja varovaisuusperiaate korostuvat tässä hyvin paljon.
6. Ole läpinäkyvä – Kaikki vaiheet ja väitteet tulee osoittaa mahdollisimman selvästi.
7. Todenna tulokset – Vastausten todentamisen pitäisi tapahtua niin sidosryhmien kuin ulkopuolisten ammattilaistenkin toimesta.

■ Kuva 1. Social Return on Investment SROI -arvioinnin kuusi vaihetta.

1. Määritä arvioinnin laajuus ja sidosryhmät	2. Tee vaikutuskartta keskeisistä vaikutuksista	3. Todenna tulokset ja anna niille arvo
4. Määritä vaikutukset	5. Laske SROI	6. Raportoi, käytä ja sovelle

SROI-arviointi etenee kuuden periaatetta noudattavan askeleen myötä (Klemelä 2016). Periaatteet on kuvattu kuvassa 1. Arviointi käynnistyy päätöksellä sen laajuudesta ja rajauksista mukaan lukien mitä sidosryhmiä huomioidaan ja arvioitavan ajanjakson pituus. Keskeiset vaikutukset kootaan arvioinnin edetessä vaikutuskarttaan, joka sisältää sidosryhmäkohtaiset panokset, tuotokset, vaikutukset, tulokset ja arvioitavan toiminnan negatiiviset seuraukset. Seuraavaksi todennetaan tulokset ja annetaan niille arvo, minkä jälkeen määritellään tulosten vaikutukset. Aivan viimeiseksi lasketaan SROI-suhdeluku, joka kertoo, millaisen hyödyn kukin euro tuottaa toiminnan vaikutuksesta. Arvioinnin valmistuttua raportoidaan prosessi, tulokset otetaan käyttöön ja niitä sovelletaan toiminnan vaikutusten todentamiseksi. Usein SROI-tulokset ovat hyödyksi myös toiminnan kehittämisessä.

Yksi SROI-arvioinnin haasteista on siinä, että lukija keskittyy helposti suhdelukuun⁶, joka kertoo toimintaan sijoitetun panoksen hyödyn kertoimen jättäen ei-taloudelliset hyödyt vähemmälle huomiolle. Suhdeluvun lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota ei-taloudellisiin hyötyihin, koska juuri ne usein mahdollistavat taloudelliset hyödyt. Näitä voivat olla esimerkiksi muutokset hyvinvoinnissa, uudet taidot ja asenteet tai vaikka uudenlainen toimintakulttuuri. Menetelmää kritisoidaan muun muassa sen takia, että julkaistujen raporttien SROI-suhdeluvut ovat usein arvioitavan toiminnan kannalta edullisia. (ks. Klemelä 2016; Klemelä 2014.)

Suurin haaste on kuitenkin vertailukelpoisen tiedon tuottamisen vaikeus. Palokuntien tapauksessa vertailukelpoisuus on oleellista, koska sopimuspalokunnat ovat osa kansallista pelastusjärjestelmää ja julkisille palveluille

6. Esimerkiksi Hewitt ym. (2022) raportointi 6,17 punnan hyöty kullekin UK:n pelastustoimeen sijoitetulle punnalle.

valtakunnallinen vertailu on tärkeä osa palveluiden laadun ja kustannusten arviointia. Vertailukelpoisuuden toteutumiseksi arvioitavia kokonaisuuksia valittiin saatavilla olevan aineiston laadun perusteella ja analyysien arvioinnissa hyödynnettiin eri asiantuntijoita ja alan ammattilaisia.

SROI-arviointiin sisältyy vaikutusten syntyminen kriittinen tarkastelu. Tämä sisältää muiden muutokseen vaikuttaneiden tekijöiden eli attribuution huomioimisen sekä mahdollisten syrjäyttävien tekijöiden, joka tapauksessa tapahtuvan muutoksen ja vaikutuksen keston arvioinnin. Näitä kysymyksiä käsiteltiin säännöllisesti osana etenkin viimeisimpiä haastatteluja ja työpajoja. Erityisesti järjestöverkoston edustajien työpaikassa käytiin huolellinen keskustelu siitä, mitä voidaan väittää palokuntatoiminnan ansioksi ja miten turvallisuuden ja luottamuksen vahvistuminen tapahtuu. Palokuntanuorten ja heidän läheistensä kanssa arvioitiin kuinka monen asunnon paloturvallisuuden nuoret vaikuttavat ja olisiko paloturvallisuutta edistetty joka tapauksessa muutenkin?

SROI-arviointeihin sisältyy myös herkkyysanalyysi. Herkkyysanalyysissä aikaisemmin tehdyissä laskelmissa tehtyjä oletuksia muutetaan niin, että saadaan vaihtoehtoiset arviot. Näin voidaan nähdä mikä on laskennassa käytettyjen kertoimien ja oletusten merkitys lopputuloksen kannalta ja kuinka herkästi ne vaikuttavat toiminnan kokonaisvaikuttavuuteen. (Klemelä 2016, 53.) Herkkyysanalyysi soveltuu ennen kaikkea interventioiden ja yksittäisten toimenpiteiden arviointiin. Sopimuspalokuntatoiminta on jatkuvaa, mutta menetelmän noudattamisen vuoksi herkkyysanalyysi kuvataan tässäkin raportissa.

Arviossa tarkastellaan myös sitä, millaiset tekijät voivat vaikuttaa näihin ilmiöihin ja sitä kautta kokonaisarviointiin. Arviointiin vaikuttavien muutosvoimien analysointia kutsutaan stressitestiksi. Termi on lainattu pankkisektorilta, jossa sitä käytetään toimijan maksuvarallisuuden analysoimiseksi mahdollisten rahoitusjärjestelmän ja talouden häiriötilanteiden kohdalla, kuten korkojen muuttuessa.

2.2. Sidosryhmät ja arvioinnin rajaus

Arviointiprosessi käynnistyi sidosryhmien tunnistamisella. Haastatteluiden ja työpaikojen osallistajat tunnistivat niitä sidosryhmiä, jotka joko vaikuttavat oleellisesti palokuntatoimintaan tai joihin palokunnat vaikuttavat. Sidosryhmiä tunnistettiin kaiken kaikkiaan yhteensä noin 80 erilaista. Lopulta arvioitavia sidosryhmiä oli yhteensä 40. (Liite 2.)

Mikäli sidosryhmään voitiin liittää taloudellinen arvo ja taloudellisen arvontodentaminen oli ilmeistä, se otettiin mukaan listalle. Näin saatiin ensimmäinen listaus niistä ensisijaisista sidosryhmistä, joilla oli taloudellisesti todennettava suhde palokuntiin ja jotka tulisi ottaa mukaan arviointiin. Myöhempien haastatteluiden pohjalta listaa päivitettiin ja esimerkiksi palokuntanuorten läheiset, pienyritykset ja kunnat otettiin mukaan sidosryhmälistaan, joilla oli selvästi kansallisella tasolla todennettava taloudellinen suhde palokuntatoimintaan. Sidosryhmien rajaaminen oli myös tärkeää, jotta välttyttiin esimerkiksi yhteyksien päällekkäisyyksiltä. Osana arvioinnin rajausta päätettiin rajata pois ilma- ja lentopelastustoiminta, vesipelastustoiminta, hyvinvointivaikutukset, veteraanitoiminta sekä metsäpalot- ja myrskyvauriot.

Osana arvioinnin toteutussuunnitelmaa koottiin listat niistä sidosryhmistä, joita haluttiin tavoittaa. Yhteistyö sidosryhmien kanssa aineistonkeruussa ja tulosten arvioinnissa on kuvattu liitteessä 1. Näihin kuuluivat mm. seuraavat ryhmät:

- Sopimuspalokuntalaiset eri puolilta Suomea, ml. eri osastoissa toimivat palokuntalaiset
- Palokuntalaisten läheiset
- Pelastuslaitosten edustajat
- Vakuutusyhtiöt, sisäministeriö ja hyvinvointialueet
- Pelastusopisto
- Yrityskenttä ja varustevalmistajat
- Palokuntia palvelevat eri kattojärjestöt (Suomen Palopäälystöliitto ja Suomen Sopimuspalokuntien Liitto)
- Turvallisuuskomitean järjestöverkostoon kuuluvat järjestöt

Palokuntatoiminnan arvioinnissa päätettiin ottaa mukaan hälytyksiin vastaaminen, turvallisuuskoulutukset sekä vapaaehtois- ja nuorisotoiminta. Arvioinnissa haluttiin huomioida sekä yhteisö- että yksilötason vaikutuksia. Eri onnettomuustyypeistä arvioinnissa keskityttiin aluksi rakennuspaloihin, mutta työpajojen myötä otettiin mukaa myös muut keskeiset onnettomuustyytit. Esimerkiksi liikenneonnettomuudet ovat osalle sopimuskuntia varsin yleisiä hälytysaiheita. Metsä- ja maastopalot ovat puolestaan kausiluontoisina tehtävätyypeinä monille sopimuspalokunnille iso tehtäväryhmä.

2.3. Ilmiölähtöinen vaikutusten arviointi

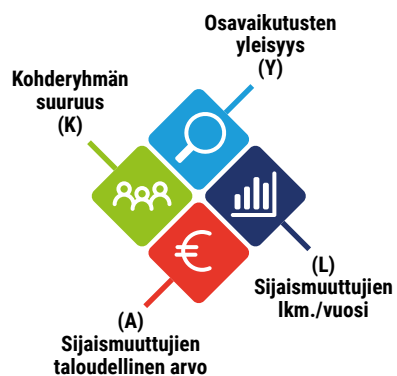
Kansalaisten kokema turvallisuuden tunne, syrjäytymisen ennaltaehkäisy, nuorten työllistyminen ja pelastajapula ovat kaikki esimerkkejä yhteiskunnallisista ilmiöistä, joihin palokuntatoiminnalla voi olla vaikutusta. Palokuntien toimintaohjelmassa vuosille 2023–2027 tunnistetaan useita ilmiöitä, joiden lisääntyminen vaikuttaa palokuntien toimintaan. Näitä ovat muun muassa kasvu palokuntatoiminnan palvelutuotantomaisuudessa, hallinnollisten tehtävien, ohjauksen, valvonnan ja raportoinnin määrässä, monipaikkaisuudessa sekä pelastustehtävien monimuotoisuudessa. (Ara 2022.) Pelastustoimea koskevassa toimintaympäristön analyysissä tunnistettiin sisäisen turvallisuuden ja sitä kautta myös pelastustoimen kannalta oleellista muutosilmiötä, kuten kaupungistuminen, työmarkkinoiden muutokset ja julkisen talouden heikkeneminen (Puustinen & Kekki 2020, 51–63). Palopäälysteliiton selvityksessä palokuntien toimintaedellytyksistä tunnistettiin sopimuspalokuntatoiminnan jatkuvuuden ja tulevaisuuden kannalta tärkeitä teemoja, kuten materiaaliset toimintaedellytykset, hälytyskelpoisuuden vaatimukset ja teknologian kehitys (Ruokonen ym. 2021, 66).

Pronto-järjestelmästä ja HAKA-tietokannasta kerätyt seurantaindikaattorit, kuten esimerkiksi hälytysosastolaisten, vuosittaisten palokuntatapahtumien, turvallisuusviestinnän kautta tavoitettujen henkilöiden ja nuoriso-osastolaisten lukumäärä eri vuosina antavat informaatiota erilaisten palokuntatoimintaan liittyvien ilmiöiden muutoksesta. Ilmiölähtöinen vaikutusten arvottaminen kuvataan tässä raportissa nelivaiheisesti (Taulukko 1.).

■ Taulukko 1. Ilmiölähtöisen vaikutusten arvottamisen vaiheet.

Vaihe	Vaiheen nimi	Vaiheen tehtävä
1.	Indikaattoritietoon pohjautuvien ilmiöiden määrittäminen	Ymmärtää, mitkä rekisteripohjaiset ilmiöt (esim. onnettomuustyyppisiin käytetyt työtunnit tai palokuntanuorten lkm./ v.) ovat oleellisia palokuntatoiminnan taloudellisten vaikutusten näkökulmasta.
2.	Ilmiökohtaisten seurausten ja niiden toteutumistodennäköisyyden määrittäminen	Kuvata, millä todennäköisyydellä valittu ilmiö saa aikaan tiettyjä rahan arvoisia seurauksia.
3.	Ilmiökohtaisten seurausten arvottaminen	Kuvata, mitkä taloudelliset arvot kuvaisivat seurausten arvoa parhaiten (esim. palveluhinnastojen arvot).
4.	Vaikutusten ryhmittely	Kuvata, mistä sidosryhmästä tietty taloudellinen seuraus aiheutuu ja ennen kaikkea, mihin sidosryhmään (esim. vakuutusyhtiöt, pelastustoimi) vaikutus kohdistuu.
Tulos	→ 4 muuttujaan perustuva vaikutuskartta (Kuva 2)	

Arvioinnissa on laadittu vaikutuskartta, jossa jokainen yksittäinen vaikutusketju on tiivistetty neljään muuttujaan. Näin on mahdollista tarkastella esimerkiksi sitä, kuinka paljon palokuntanuoret pystyvät omalta osaltaan vaikuttamaan rakennuspalojen ennaltaehkäisyyn tai minkälaista taloudellista arvoa sopimuspalokunnat tuottavat esimerkiksi kaikkien liikenneonnettomuuksien kohdalla.

Esimerkkejä vaikutusketjujen sisällöistä:	
	Kohderyhmän suuruus (K) a. Esim. nuoriso-osastossa mukana olevien henkilöiden lkm. (koko maassa) b. Asuntojen lkm, joiden paloturvallisuuteen vaikutetaan
	Osavaikutusten yleisyys (Y) Mikä todennäköisyys (%) on sille, että tietty osavaikutus "tapahtuu". a. Palokuntatoiminnan johdosta nuori ei syrjäydy ja jää pois koulusta TAI b. Rakennuspalo ehkäistään nuorten paloturvallisuusosaamisen johdosta nuorten perheissä/lähipiirissä
	Sijaismuuttujien lkm./vuosi (L) a. Yksi syrjäytyminen b. Yksi rakennuspalo
	Sijaismuuttujien taloudellinen arvo (A) a. Syrjäytymisen yhteiskunnallinen kustannus b. Rakennuspalon yhteiskunnallinen kustannus

■ Kuva 2. Vaikutusketjun muuttujien kuvaus $K*Y*L*A$.

Arviointiin kuuluvan stressitestin valmistelussa tarkasteltiin, mitkä yhteiskunnalliset tekijät voivat vaikuttaa palokuntatoiminnan kokonaisarvioon. Valmistelussa huomioitiin muutosvoimia, mitkä on tunnistettu sisäministeriön hallinnonalan aikaisemmissa julkaisuissa. Seuraavassa vaiheessa analysoitiin, mihin vaikutuskartassa tunnistettuihin indikaattoreihin avainvaikutukset vaikuttaisivat. Esiin nousi yhdeksän laskelmassa hyödynnettyä kerrointa, jotka voisivat kaikki muuttua oleellisesti toimintaympäristön muuttuessa.

Muutoksille alittiin kertoimet palokuntatoiminnan arvioissa:

1. Onnettomuustyyppien lukumäärä
2. Turvallisuusviestinnän vaikuttavuus
3. Hälytysosastolaisten lukumäärä
4. Osuus hälytystehtävistä, joihin sopimuspalokuntalaiset ovat osallistuneet
5. Turvallisuusviestinnän tavoitavuus
6. Palokuntatoiminnan kustannukset
7. Turvallisuuspääoman vahvistuminen
8. Palokuntalaisten lukumäärä
9. Sitoutuminen ja halu olla palokunnassa

Koska monet yhteiskunnalliset vaikutukset ovat systeemisiä ja toisiinsa kietoutuneita, päätettiin laatia kaksi erilaista stressitestiä, joiden avulla arvioita voitaisiin testata toimintaympäristön muuttuessa. Stressitestien tulokset löytyvät luvusta 5.2.

2.4. Vaikutusten arvioinnin aikajänne

Tässä raportissa esitetyt kustannushyötylaskelmat on tehty yhden vuoden aikajänneellä. Raportin loppuosassa on kuitenkin tehty arvioita vaikutusten kasautumisesta kahden ja kolmen vuoden aikajänneellä. Koska kaikki laskelmat on sidottu eri ilmiöitä kuvaaviin indikaattoreihin (esim. hälytysosastolaisten lukumäärä ja eri tehtävien lukumäärä onnettomuustyypeittäin), vuositasen SROI-laskelman oletetaan muuttuvan vuodesta toiseen. Kahden ja kolmen vuoden vaikutusten tarkastelussa onkin tästä syystä keskitytty kahteen asiaan: vaikutuksen heikkenemiseen ja vaikutusten kasautumiseen.

Arvon alenemisen tapauksessa on oletettu lähtökohtaisesti, että koska arvo perustuu vuosittain muuttuviin indikaattoreiden arvoihin, vaikutusten heikkenemistä ei tapahdu. Oletettu suuruus on näin ollen nolla prosenttia, ellei sitä toisin perustella. Kun vuositasen kokonaisarviot oli tehty, kaikki vaikutusketjut käytiin lävitse vaikutusten arvon alenemisen näkökulmasta.

Vaikutusten kasautumisen kohdalla oli kyse siitä, mitä pitkäaikaisia seurauksia tietyllä ilmiöllä voisi olla. Arvioinnin selkeyttämiseksi tämänkaltaiset epäsuorat tai kasautuvat vaikutukset sijoitetaan seuraaville vuosille. Vaikutusten kasautuminen arvioitiin jokaisen osavaikutuksen kohdalla erikseen.

2.5. Sopimuspalokuntien osuus tehtävistä alueellisen jaottelun mukaan

Tämä taloudellisten vaikutusten arviointi on tehty valtakunnallisella tasolla. Palokuntiin liittyviä rahoituspäätöksiä ja sopimuksia tehdään kuitenkin aluetasolla. Tulosten arviointiin tarvitaan keino tarkastella palokuntien merkitystä eri alueilla. Palokuntien suhteellinen osuus eri tehtävistä vaikuttaa olevan sitä korkeampi, mitä harvempaan asutulla maaseudulla ollaan (Taulukko 2.). (Kauppinen 2022, 34.) Palokuntien aikaansaama arvontuottaminen vaihtelee alueittain ja siihen vaikuttavat monet tekijät.

■ Taulukko 2. Toimijat pelastustoimen hälytystehtävillä alueluokittain* (%) (Kauppinen 2022, 34 pohjalta).

	Harvaan asuttu maaseutu	Ydinmaaseutu	Maaseudun paikalliskeskukset	Kaupungin läheinen maaseutu	Kaupungin kehysalue	Ulompi kaupunki-alue	Sisempi kaupunki-alue
Päätöiset	6	10	48	18	55	77	89
Palokuntalaiset itsenäisesti	24	29	7	38	16	3	1
Palokuntalaiset ja päätöiset samassa yksikössä	31	39	26	10	5	5	3

*(Helminen ym. 2020.)

Tämä selvitys perustuu sille oletukselle, että palokunnat osallistuvat 46 prosenttiin pelastustoimen tehtävistä. 46 prosenttia pelastustoimen tuottamasta hyödystä voi siis lukea palokuntien tuottamaksi arvoksi. Kerrointa 0,46 hyödynetään esimerkiksi rakennuspaloista pelastetun omaisuuden arvon kohdalla. Arvoa käytetään siksi, että mm. harvaan asutuilla alueilla sopimuspalokunnat ovat erittäin kriittisessä roolissa pelastustoimen velvollisuuksien täyttymisen näkökulmasta. Palokunnat vastaavat usein myös tulipalon jälkiraivauksesta ja -valvonnasta, mikä vapauttaa ammattipelastajat muihin tehtäviin.

3. Palokuntatoiminnan kustannukset

Palokuntien rahoitus koostuu useista eri rahoittajilta kertyvästä panoksesta. Kentän rahoituspohjan kuvaamiseksi tässä raportissa yhdistellään tietoja eri lähteistä ja asiantuntija-arvioista. Rahoituspohjan ja palokuntatoiminnan kustannusten arvio on kokonaisarvion kannalta tärkeä, koska SROI-arvioinnin kustannuslaskelma perustuu palokuntatoiminnan kokonaiskustannuksiin. Palokuntatoiminnan kustannusten eli panosten ymmärtäminen perustuu rahoituspohjan ymmärtämiselle.

Selvitystyön aikana on käynyt selväksi, että yhtä yhtenäistä käsitystä palokuntatoiminnan rahoitusvirtojen kokonaisuudesta ei ole⁷. Selvitykset ovat kohdistuneet esimerkiksi pelastuslaitoksilta tulevaan rahoitukseen. Sisäministeriön (Hätinen & Määttä 2022) selvityksen mukaan vuonna 2019 pelastuslaitokset maksoivat palokunnille 35,9 miljoonaa euroa (Taulukko 3.). "Kokonaisuutena sopimuspalokuntien kustannukset ovat suurempia (kuin 35,9 milj. €). Talouskyselyssä kysytyjen kuluerien lisäksi kustannuksia pelastuslaitoksille aiheuttavat esimerkiksi palokuntien työterveys, koulutus, vakuutukset, Virve-kustannukset, varusteet, kalusto, kaluston ylläpito ja muut kulut (emt. 2022, 21.) Palosuojelurahaston (PSR) vuoden 2022 tilinpäätöksestä (Palosuojelurahasto 2023) selviää, kuinka paljon sen kautta kohdistui tukia palokuntatoimintaan. Oheisiin lukuihin on sisällytetty esimerkiksi SPEKin osalta vain palokuntatoimintaan kohdistuvat kustannukset. Taulukkoon 3 on huomioitu myös Palosuojelurahaston edellyttämä 25 prosentin omarahoitusosuus.

Yllä kuvatun perusteella vuosittainen kustannus on 39,7 miljoonaa euroa (35,9 milj. € + 2,8 milj. € + 1 milj. €), jonka palokunnat ja pelastusliitot saavat palokuntatoimintaan Palosuojelurahastolta ja pelastuslaitoksilta.

7. Luotettavin tapa arvioida palokuntien kokonaisrahoitusta, olisi koota palokuntien tilinpäätökset ja toimintakertomukset yhteen. Työn laajuuden ja tiedon saatavuusongelmien vuoksi sen toteuttaminen ei ollut mahdollista osana tätä selvitystä.

Omarahoitusosuuden laskennalliseksi suuruudeksi arvioidaan miljoona euroa, joka katetaan osittain ostopalveluina ja osittain pelastuslaitoksilta saaduilla tuilla.

■ Taulukko 3. Sisäministeriön hallinnonalalta palokuntatoimintaan kohdistuvat kustannukset (Hätinen & Määttä 2022; Palosuojelurahasto 2023).

Pelastuslaitosten maksut sopimuspalokunnille (2019)	M€	PSR:n sopimuspalokunnille kohdistuneet avustukset	Sopimuspalokunnat (M€)	Investointien elinkaari huomiota (€/v)	Pelastusalan järjestöt (M€)
Sivutoimisten palkkamenot	13,2	Kalusto (10 v. käyttöikä → huomioidaan 10 %)	0,4	40 000	
Sopimuspalokuntakorvaukset	13	Rakennukset (30 v. käyttöikä → huomioidaan 3,3 %)	0,2	6 600	
Hälytysosastot	5,4	Kunnille myönnettyjen rakennushankkeiden kautta ⁸ (30 v. käyttöikä → huomioidaan 3,3 %)	0,5	16 500	
Vuokra ja kiinteistökorvaukset	3,5	Tutkimus- ja kehittämishankkeet (pl. SPPL:n hanke & ei-palokuntiin liittyvät SPEKin hankkeet ⁹)			0,3
Avustukset*	3,1	Pienavustukset (4 v. tasapoisto → huomioidaan 25 %)	0,5	130 000	
		Yleisavustukset (pl. NKL & SPPL & osa SPEKin rahoituksesta ¹⁰)			2,3
		Yhteensä PSR:ltä palokuntatoimintaan	1,9		2,6
Yhteensä (2019)	35,9	Palokuntien vuosikustannukseksi laskettava osuus yhteensä (investointien elinkaari huomioidu)	2,8		
		Avustussumman suuruuteen sidottu omarahoitusosuus (25 %)		1	

- Palosuojelurahaston päätös v. 2022 rakennushankkeista (PSR.2022, s. 5) mukaan 31,5 % rakennushankkeiden kokonaissummasta (2,0 MILJ. €) kohdistui sopimuspalokunnille.
- PSR:n Pelastusalan järjestöille myönnettyjen TKI-hankkeiden suuruus v. 2022: 1,3 MILJ. €. Sisällytettävien TKI-hankkeiden suuruus (0,3 MILJ. €) ja palokuntatoimintaan kohdistuvan yleisavustuksen suuruus 1,0 € on tarkastettu SPEKin asiantuntijoiden kanssa. Esimerkiksi kansallisen turvallisuusviestintään liittyvä työ, jossa kouluihin viedään paloturvallisuuteen liittyvää materiaalia, on otettu pois laskelmista.
- Nuohousalan keskusliitolle myönnettiin v. 2022 (Palosuojelurahasto 2023, s. 50) yleisavustusta 226 500 € Suomen palopäällystöliitolle (SPPL) 510 000 €. Nämä on vähennetty myönnettystä yleisavustuksista (3,9 milj. €).

Molemmissa tapauksissa lukujen voidaan olettaa olevan alakanttiin vuoden 2023 tietoihin verrattuna, joten palokuntatoimintaan kohdistuvien vuosittaisten tukien arvo on vähintään 39 miljoonaa euroa (PSR:n ja pelastuslaitosten osalta). Näissä tuissa eivät ole mukana esimerkiksi maksutonta kalustojen tai tilojen hyödyntämistä, polttoaineiden ostoja tai ostopalveluiden hankintoja palokunnilta ja pelastusalan järjestöiltä. Siksi oheiseen lukuun on voitava lisätä myös se vuosittainen käyttöarvo, mitä mm. palokuntien tiloilla ja kalustoilla on. Palokuntakyselyn (n=110) mukaan 36 prosenttia kyselyyn osallistuneista palokunnista omistaa omat kiinteistönsä. Oli omistajana sitten palokunta, kunta tai pelastuslaitos, kiinteistöjen ja kaluston käyttöarvo on oleellista ottaa mukaan laskelmaan. Palokuntien omaisuus, etenkin kiinteistöt, on keskeinen osa palokuntatoiminnan suoriutumiskykyä, ja palokuntien tilat tarjoavat mahdollisuudet niin autojen huoltoon, hätämuonituksen valmisteluun kuin nuorten kouluttamiseen. Taulukossa 5 kuvatut palokuntakohtaiset kalustomäärät on laskettu Prontosta (2022) saatavien asemapaikkakohtaisten ja ajoneuvokohtaisten tietojen yhdistämisen perustella (Kokki & Kauppinen 9/2023).

■ Taulukko 4. Palokuntatoiminnan kustannukset vuoden 2023 kustannustasolla.

Kustannusluokka	€/v/yks.	Yksikkö	Lkm. ka.	Vuosikustannuksen ka. (€)	Lisäselvitys
Sammutus- ja pelastusautot	38 600	sammutusauto	0,92	35 512	Leasinghinta sis. huollot
Säiliöautot	39 900	säiliöauto	0,45	17 955	Leasinghinta sis. huollot
Miehistöautot	9 600	miehistöauto	0,72	6 912	Leasinghinta sis. huollot
Veneet, mönkijät, moottorikelkat	2 400	moottorikelkka	0,79	1 896	Leasinghinta sis. huollot
Sammutus- ja pelastuskalusto	4 900	pelastusauto	0,92	4 508	Laskettu 15 v. ka. poistoajalla
Henkilökohtaiset varusteet	240	henkilö	20,8	4 992	Laskettu 7 v. poistoajalla
Sammutus- ja pelastuskaluston huolto	2 300	vuosi	1	2 300	
Henkilökohtaisten varusteiden huolto	770	vuosi	1	770	
Polttoaineet	1 100	ajoneuvo	2,49	2 739	
Ajoneuvokulut	2 500	palokunta	1	2 500	Sis. katsastukset ja vakuutukset
Paloasemakiinteistön hankinta	43	100,42 m ² /auto	2,49	10 752	Laskettu 40 v. poistoajalla
Paloasemakiinteistön vuokra	66	100,42 m ² /auto	2,49	12 400	Sis. ylläpitokustannukset ¹¹
Paloasemakiinteistön ylläpito	60	100,42 m ² /auto	2,49	15 003	
Kelpoisuusehtokoulutus	300	henkilö	20,8	6 240	SPEKin ryhmän vuosiveloituksen mukaan (ei sisällä avustusosuutta)
Työterveyshuollon järjestäminen	71	henkilöt/2*	20,8	738	
Hallintokulut	137	137 €/henkilö	20,8	2 850	Sisältää palkkahallinnon, puhelinkulut ja vakuutukset
Lähde: HAKA 2023, SPEK	Yhteensä	128 000 €			

* Työterveyshuollon kulujen laskennallinen hinta määritellään 2 vuoden jaksoissa.

11. 22 % paloasemista (kaikista) on palokuntien omistamia (Hätinen & Määttä 2022, 94). 834 paloasemasta 22 % on palokuntien omistamia = 183 kpl. Palokuntien omistamien paloasemien osuus (183) kaikista paloasemista (730), joilla palokuntalaiset toimivat on n. 25 % (183/730). 25 % * 16 503 € = 4125 €. Päivitetty arvio kiinteistöjen vuokrakustannuksista (sis. ylläpito) on siis n. 16500 €-4100 € = 12 400 €. Ylläpitokustannuksia ei huomioida paloasemansa omistamien palokuntien kohdalla, koska palokunnat myös tekevät varainhankintaa mm. vuokraamalla tilojaan.

Jos oheinen arvio palokuntakohtaisista keskimääräisistä vuosikustannuksista (128 000 €) kerrotaan palokuntien määrällä (730), saadaan kokonaisarvioksi 93,4 miljoonaa euroa. Summa kuvaa palokuntien hälytys- ja sopimus pohjaiseen toimintaan vaadittavan kaluston ja toiminnan arvioituja minimikustannuksia. Palosuojelurahasto ja pelastuslaitokset tukevat palokuntia vuosittain noin 39,7 miljoonan euron edestä, josta 26,2 miljoonaa kohdentuu sopimuspelastajien ja palokuntien korvauksiin. Loput, eli 13,7 miljoonaa (39,7–26,2) on osittain päällekkäisiä palokuntakohtaisten kustannusten kanssa, joten ne vähennetään 93,4 miljoonasta eurosta kaksoislaskennan vuoksi (Taulukko 5.).

Tällöin palokuntatoiminnan minimiarvoa (ns. input) voidaan arvioida seuraavasti:

Palokuntien vuosikustannukset
+ sopimus pohjaiset korvaukset
- pelastuslaitosten ja PSR:n tuet (pl. sopimuskorvaukset)

93,4 milj. € + 26,2 milj. € - 13,7 milj. € = 106,5 milj. €

Näin palokuntakohtaiseksi ns. tarkastetuksi kustannukseksi tulisi: 106,5 milj. €/730 = 146 000 €/palokunta.

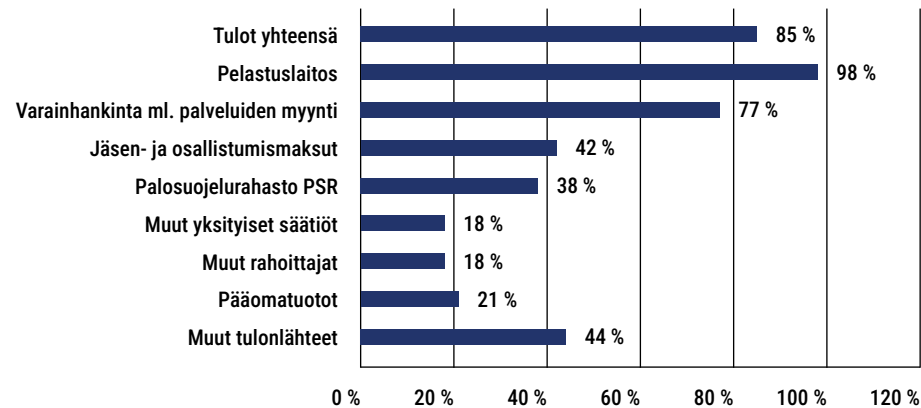
■ Taulukko 5. Palokuntatoiminnan arvioidut vuosikustannukset.

	Palokuntakohtaiset kustannukset (vrt. taulukko 5* 730 palokuntaa) (M€)	PSR:n & laitosten tuki (M€)	Palokuntien vuosikustannukset + sopimus pohjaiset korvaukset - pelastuslaitosten ja PSR:n tuet (pl. sopimuskorvaukset) (M€)	
Sivutoimisten palkkamenot		13,2	13,2	
Sopimuspalokuntakorvaukset		13	13	
Sammutus- ja pelastusautot	25,9	- 5,4	20,5	
Säiliöautot	13,1		13,1	
Miehistöautot	5,0		5,0	
Veneet, mönkijät, moottorikelkat	1,4	-0,04	1,3	PSR:n myöntämä kalusto
Sammutus- ja pelastuskalusto	3,3	-0,775	2,5	Pelastuslaitosten kirjaamat "avustukset"
Henkilökohtaiset varusteet	3,6	-0,13	3,5	PSR:n pienavustukset
Sammutus- ja pelastuskaluston huolto	1,7		1,7	
Henkilökohtaisten varusteiden huolto	0,6		0,6	
Polttoaineet	2,0		2,0	
Ajoneuvokulut	1,8		1,8	
Paloasemakiinteistön hankinta	7,8		7,8	
Paloasemakiinteistön vuokra	9,0	-3,5	5,5	
Paloasemakiinteistön ylläpito	11,0	-0,023	10,9	PSR:n myöntämät rakennushankkeet
Kelpoisuusehto-koulutus	4,6		4,6	
Työterveyshuollon järjestäminen	0,5		0,5	
Hallintokulut	2,0	-2,6	-0,5	PSR:n yleisavustus + TKI-hankkeet
Omarahoitusosuus (25 % -PSR)		-1	-1 (0,7)	
YHTEENSÄ	93,4		106,5	

Suomen Sopimuspalokuntien liiton (SSPL) selvityksen (Kujala 2010) mukaan palokuntien kustannukset olivat vuonna 2010 noin 65 milj. €. Tämä vastasi noin 18 prosenttia pelastustoimen kokonaiskustannuksista. Yllä kuvattu palokuntatoiminnan kokonaiskustannus 106,5 milj. € on 21,4 prosenttia pelastustoimen vuoden 2023 rahoituslaskelmasta vuodelle 2023, joka oli 498,3 milj. € (Valtion talousarvioesitys 2023). Arviota voidaan pitää siis melko luotettavana ja samansuuntaisena SSPL:n laskelmien kanssa.

Keväällä 2023 palokuntien päälliköille ja rahastonhoitajille suunnatun kyselyn (n=110) tavoitteena oli kartoittaa palokuntien rahoituspohjaa. Kyselyn tulokset huomioitiin palokuntatoiminnan rahoituspohjan suuruuden arvioinnissa. Kyselyn vastausprosentti oli 14,5 prosenttia. Tulosten mukaan lähes 80 prosenttia palokunnista tekee varainhankintaa, noin 40 prosenttia saa tuloja jäsen- ja osallistumismaksujen kautta ja 20 prosenttia erilaisten yksityisten säätiöiden tai muiden rahoittajien kautta. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tilojen eteenpäin vuokrausta. Lisäksi erilaiset yksityiset säätiöt mahdollistavat varainhankintaa.

■ Kuva 3. Palokuntakyselyyn osallistuneiden palokuntien tulonlähteet 2022. Vastaajien määrä: 107, valittujen vastausten määrä 471.

Palokunnilta kysyttiin myös jokaisen rahoituslähteen suhteellista osuutta heidän vuosibudjetistaan sekä vuosittaisia tarkkoja osuuksia jokaista rahoituslähdettä kohden. Vastauksia tarkasteltaessa kävi kuitenkin ilmi, ettei lukuja voitu pitää luotettavina, koska luvut eivät täsmänneet raportoidun vuosibudjetin sekä aikaisempien selvitysten kanssa. Vastauksia tarkasteltiin arvion varmistamiseksi hankkeen ohjausryhmän sekä palokuntien rahoituspohjaa tuntevien virkamiesten kanssa.

Palokuntatoiminnan kustannusten arvioidaan yhteenvedona olevan noin 106,5 miljoonaa euroa vuodessa, josta PSR:n ja pelastuslaitosten vuosittaisen tuen osuus on noin 25 prosenttia. Loput palokuntatoiminnan kustannuksista koostuvat kaluston käyttöarvosta sekä erilaisista rahoituslähteistä. Tarkempia arvioita on tällä hetkellä käytössä olevien aineistojen avulla vaikeaa tehdä. On huomioitava, että 106,5 miljoonan summaan sisältyvät tässä tapauksessa myös arviossa mukana olleet tehdaspalokunnat (n=18), joissa korvauskäytänteet vaihtelevat hyvinkin paljon. Esimerkiksi Fortumilla on Loviisassa 30 täysipäivästä ja Tikkurilalla vajaa 20 tehtaan työntekijää sopimuspelastajina. Laskennallisesti 10 vakituisen kuukausipalkalla (n. 3 500 €/kk) ja 18 palokunnalla palkkakustannukset olisivat työnantajakuluineen n. 9,3 miljoonaa (8,6 % kokonaiskustannuksista). Koska tehdaspalokuntien saamat korvaukset ja kustannukset ovat osittain myös yrityssalaisuuksien piirissä ja tehdaspalokuntien laskennalliset sopimuskorvaukset edustavat viittä prosenttia kokonaisarvosta, tehdaspalokuntien kustannusten tarkempaa selvittämistä ei pidetty tarpeellisena.

4. Palokuntatoiminnan aikaansaaman muutoksen ymmärtäminen

Tämä vaikutusten arvioinnin lähtökohtana on paras mahdollinen arvio nykytilanteesta, minkä jälkeen arvioidaan vaikutuksia 2–3 vuoden aikajänteellä eteenpäin. Kaikki vaikutusketjut on rakennettu rekisteri- ja tutkimusaineistojen sekä hankkeen aikana tehtyjen kyselyjen ja selvitysten avulla. Niiden tarkastelujakso on yksi vuosi. Kaikki arviot on laadittu varovaisuusperiaatteen mukaisesti alakanttiin, jotta vältetään varmasti syntyvän hyödyn liioittelulta. Tulokset ilmentävät tietyn sidos- tai kohderyhmän kohdalla aiheutuvaa rahanarvoinen hyötyä. Raportissa käytettävä laskentapohja rakentuu yhteensä 49 vaikutusketjun varaan, joista jokainen kuvaa yksittäisen seurauksen todennäköisyyttä. Tässä raportissa ketjuista kuvataan palokuntatoiminnan kannalta keskeisimmät.

Arvioinnin laskentalogiikka perustuu neljän muuttujan yhtälöön: kohde-ryhmä * yksittäisen tapahtuman todennäköisyys * lukumäärä * arvo. Ilmiölähtöisten vaikutusten arviointi on kuvattu tarkemmin luvussa 2.3 (ss. 19–20). Vaikutusketjujen rakentaminen tehtiin Social Value Internationalin (2017) periaatteiden mukaisesti niin, että jokainen vaikutusketju tunnistettiin ja muodostettiin yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Sidosryhmät saivat kommentoida vaikutusketjuja, todennäköisyyksiä ja taloudellisia arvoja työpajojen ja haastatteluiden aikana. Palautteiden pohjalta lisättiin uusia vaikutusketjuja sekä muokattiin kertoimia. Seuraavissa alaluvuissa on esitelty keskeisimmät vaikutusketjut temaattisesti ryhmiteltyinä arvioineen.

4.1. Hälytykset (sopimusperustainen toiminta)

Vapaaehtoistyö arvioidaan useimmiten jälleenhankinta-arvon tai vaihtoehtoiskustannusten kautta. Tässä arvioinnissa on hyödynnetty työn vastaavaa arvoa kuvaavaa jälleenhankinta-arvoa. Siinä missä vaihtoehtoiskustannus kuvaisi esimerkiksi sitä palkkaa, mitä palokuntalaiset saisivat omista työtehtävistään, jälleenhankinta-arvo tekee näkyväksi, että monesti työ on sisällöllisesti vastaavaa ammattipelastajien ja hallinnon tehtävien kanssa. Selvityksen aikana on käynyt ilmeiseksi, että ammattipelastajan tuntipalkan hyödyntäminen sopimuspelastajan työn arvoa kuvaavana sijaismuuttujana ei ole informatiivinen. Ammattipelastajan tuntipalkka ei kuvaa niitä todellisia kokonaiskuluja, jotka mahdollistavat pelastustehtävissä olevan henkilön työskentelyn. Tämä on keskeinen ero useimpiin vapaaehtoistehtäviin verrattuna. Palokuntalaisten onnistunut työskentely edellyttää kaluston ja toimitilojen lisäksi myös viranomaisyhteistyötä pelastuslaitosten kanssa, minkä vuoksi kattavampi jälleenhankinta-arvo on osuvampi sijaismuuttuja palokuntalaisten työn arvottamiselle.

Vuoden 2019 tietoihin perustuvan selvityksen (Hätinen & Määttä 2020, 16–21) mukaan pelastustoimen kustannukset olivat eri pelastuslaitosten osalta 446,13 miljoonaa euroa (sis. poistot ja ensivasteen – ei ensihoitoa), josta palokunnille maksettiin korvauksia noin 38 miljoonaa euroa. Poistojen osuus kuluista oli 14 miljoonaa euroa. Osa poistoista kohdentui oletettavasti myös sopimuspalokunnille, joten varovaisuusperiaatteen vuoksi ja kaksoislaskennan välttämiseksi poistot vähennetään laskelmasta. Näin pelastuslaitosten kustannuksiksi saadaan 394,4 miljoonaa euroa. Samana vuonna pelastuslaitoksilla työskenteli pelastajina 3931 henkilöä (emt. 2020, 39). Ensihoitohenkilöstö on otettu laskelmasta pois, koska sopimuspalokunnat osallistuvat pelastustehtäviin ja ensivastetehtäviin.

Kun pelastuslaitosten pelastustoiminnan kustannukset (394,4 M€) jaetaan pelastajien lukumäärällä (3931), saadaan ns. pelastajakohtaiseksi kustannukseksi 100 300 euroa/ pelastaja/vuosi. Kun arvo jaetaan pelastushenkilöstön vuosityöajalla (ts. henkilötyötunneilla, htt), saadaan tuntikohtainen 100 300 euroa/ 1872 vuosityötunnilla = 53,6 euroa/ htt. Arvo kuvaa siis ammattipelastajan henkilötyötunnin laskennallista arvoa. Laskelmat on tehty vuoden 2019

tiedoilla, Hätiisen ja Määttälän (2022) analyysin pohjalta. Tätä arvoa (53,6 €) käytetään kuvaamaan palokuntalaisten hälytystehtäviin käyttämän henkilötyötunnin arvoa, jonka palokuntalaiset tuottavat pelastustoimelle osallistessaan hälytystehtäviin. Luku on selvästi korkeampi kuin pelastajan tuntipalkka 23 prosentin työnantajakuluineen (n. 25 €/ htt). Sitä käytetään kuvaamaan vain Prontoon kirjattujen hälytystehtäviin käytettyjen henkilötyötuntien arvoa.

Pelastuslaitosten vaihtelevien korvauskäytäntöjen vuoksi kaikkia sopimuspalokuntatoimintaan käytettyjä tunteja ei ole arvioitu. Tässä arvioissa on pyritty arvottamaan ensisijaisesti sellaisia tehtäviä, joista maksetaan tavallisesti palkkaa. Pronto-järjestelmän mukaan palokuntalaisia on osallistunut tai hälytetty keskimäärin 46 prosenttiin pelastustoimen hälytystehtävistä 2018–2020 (Kauppinen 2022, 34). Alueelliset erot vaihtelevat kuitenkin 10–92 prosentin välillä. Aikaisemmissa selvityksissä (Malinen ja Mankkinen 2013, 55) on myös huomattu, että palokuntalaisten suhteellinen osuus hälytystehtäviin panostetusta ajasta on suurempi kuin heidän osuutensa hälytystehtävistä.

Laskelmissa on huomioitu vain Pronto-kirjausten mukaiset ajat eri onnettomuustyyppisiin käytetyistä ajasta. Niissä ei ole mukana esimerkiksi varallaoloa. Koska yksittäinen hälytystehtävä voi sisältää useita erilaisia tehtävyytyyppejä, tehtävyytyyppien karsiminen nähtiin tärkeäksi kaksoislaskennan välttämiseksi. Myös esimerkiksi vahinkoilmoitusten ja palotarkastusten tekemiset jätettiin arvioinnista pois, koska palokuntien kohdalla niitä tehdään kansallisella tasolla melko vähän.

Arvon muodostuminen hälytystoiminnassa

Sopimuspalokunnissa käytettiin hälytystehtäviin tämän arvion tietojen mukaan 470 000 henkilötyötuntia. Se vastaa 250 pelastajan henkilötyövuotta, jos pelastaja olisi hälytystehtävissä koko työajan. Pelastajat käyttävät hälytystehtäviin noin 2–15 prosenttia työajastaan. Arviosta päätettiin jättää pois varallaolo, huoltoon kulunut aika sekä harjoitteluun käytettävä aika, ennen kaikkea vaihtelevista korvauskäytänteistä sekä varovaisuusperiaatteen takia. Hälytysmuonitukseen käytettiin puolestaan noin 48 000 tuntia, mikä vastaa vajaan 30 täyspäiväisen ravitsemustyöntekijän työaikaa. (Taulukko 6–8.)

■ Taulukko 6. Palokuntalaisten henkilötyötunnit hälytystehtävissä ja arvon muodostuminen.

Hälytysosastolaiset tuottavat hälytystehtävissä olleessaan rahallista arvoa	Tehtävien lkm. (2022 – Pronto)	Sopimuspalokuntien tehtäviin käyttämät työtunnit (vain hälytys)	Kokonaisarvo (53,6 €/ htt arvolla) €	Nolla-vaikutus %	Tarkastettu arvo €
Eläinpelastustehtävissä	2 365	3 326,96	178 000	15	121 000
Rakennus- ja liikennevälinepaloissa	15 605	18 064,02	968 000	15	823 000
Liikenneonnettomuuksissa	16 833	25 543,98	1 369 000	15	1 164 000
Ensivastetehtävissä	20 747	27 715,74	1 485 000	15	1 262 000
Maasto-, metsä ja muu tulipalotehtävissä	7 445	15 455,06	828 000	15	704 000
Avunantotehtävissä	8 066	11 949,41	640 000	15	544 000
Vahingontorjuntatehtävissä	15 773	23 508,15	1 260 000	15	1 071 000
Ihmisen pelastamistehtävät)	2 084	2 261,26	121 000	15	103 000
Automaattiset palohälytykset, ilmoitinlaitehälytykset, epäselvät	17 171	10 304,76	552 000	15	469 000

■ Taulukko 7. Hälytysmuonitus ja arvon muodostuminen.

Vaikutusketju	Lkm > 4 t tehtävät	Huomioitu osuus (%)	Hinta (€/ htt)*	Kokonaisarvo (M€)	Nolla-vaikutus (%)	Attributio (%)	Syrjäyttävä vaikutus (%)	Tarkastettu arvo (€)
Hälytysmuonitus → Sopimus-pohjainen arvo tuottaa rahanarvoista hyötyä	2600	80	16,4	0,8	15	0	10	527 000

* Elintarviketyöntekijän palkka työnantajakuluineen.

■ Taulukko 8. Välittömästi hengenvaarasta pelastetut ihmiset ja pelastetun omaisuuden arvo.

Vaikutusketju	Lkm	Huomioitu osuus (%)	Hinta / pelastettu henki (M€)*	Kokonaisarvo (M€)	Nolla-vaikutus (%)	Attri-buutio (%)	Syrjäyttävä vaikutus (%)	Tarkastettu arvo (M€)
Välittömästi hengenvaarasta pelastetut (2022)	996	36	2,4	861	15	0	0	731,3
Pelastetun omaisuuden arvo (ka 2020–2022/ Pronto)		50 kirjatuista, 46*		736	15	20		500,4

* Palokuntien osuus pelastetusta omaisuudesta.

4.2. Nuorisotoiminta

Palokunnissa harrastaa noin 6 500 palokuntanuorta (10–17 v.). Haastateltujen nuorten ja täysi-ikäisten palokuntalaisten mielestä palokuntatoiminnan keskeisistä vaikutuksista ovat yhteisöllisyys, merkityksellisyys, uusien asioiden oppiminen ja yksinäisyyden väheneminen. Arvioinnin aluksi hyvinvointiin liittyvät vaikutukset oli päätetty rajata ulkopuolelle. Sosiaalisten suhteiden merkitys haluttiin kuitenkin tuoda jotenkin näkyväksi. Tästä syystä nuorten osalta vaikutusketjuiksi nostettiin syrjäytymisen ennaltaehkäisy sekä kohonneet mahdollisuudet saada kesätöitä. Molemmissa tapauksissa palokuntatoiminnan maksuttomuus, palokuntatoiminnan hyvä maine sekä palokuntien esiintyvyys myös niillä alueilla, joilla ei ole muita harrastusmahdollisuuksia, on nähty vahvistavan toiminnan merkitystä erilaisille nuorille.

Syrjäytymisen ennaltaehkäisyn näkökulmasta arvioinnissa hyödynnettiin v. 1987 syntyneiden kohorttitutkimusta (Hilli ym. 2017), jossa on kuvattu nuorten taustaan liittyvät tekijät, jotka lisäävät syrjäytymisen riskiä ja mikä prosentuaalinen todennäköisyys nuorilla on syrjäytyä eri riskitekijöiden esiintymisen mukaan. Syrjäytymisellä viitataan tässä selvityksessä ja tutkimuksessa siihen, että nuori ei ole koulussa, koulutuksessa eikä työelämässä. Syrjäytymisen

vuositason kustannukset laskettiin selvityksessä esiin tuotujen syrjäytymisen tunnistettujen kustannusten avulla. Kesätyömahdollisuuksien kohdalla ikäryhmäksi rajattiin 15–17-vuotiaat nuoret ja taloudellisena arvona käytettiin kioskinmyyjän kuukausipalkkaa (Kaupan alan työehtosopimus 2023). Kesätyömahdollisuuksien osalta on tarpeen korostaa tuloksen arvioluonnetta, koska asiasta ei ole olemassa aiempaa luotettavaa tutkimusta.

Hankkeen ohjausryhmä, palokuntatoiminnan harrastus- ja palvelutyöryhmien edustajat, palokuntanaisten naisverkosto, palokuntapäälliköt (n=110) sekä neljän eri harvaan asutun alueen edustajat ovat kommentoineet nuoriin liittyviä vaikutusketjuja. Keskeisinä palautteina olivat palokuntatoiminnan kyky tavoittaa haavoittuvassa asemassa olevia nuoria sekä toive palokuntatoiminnan sosiaalisten ja hyvinvointivaikutusten näkyviksi tekemisestä. Seuraavaksi kuvataan kaksi nuoriin liittyvää vaikutusketjua. Nuoriin kohdistuvia vaikutusketjuja lisättiin haastatteluiden palautteiden jälkeen turvallisuusviestintään (itsenäinen ja ohjattu) ja arjen onnettomuustilanteissa tuen tarjoamisen osalta (kts. yhteisötaso). Kesätöiden saamisen todennäköisyyttä pienennettiin 20 prosentista 15 prosenttiin, koska niin harva tavoitettu nuori oli saanut harrastuksen vuoksi kesätöitä. Yleisyyttä ei laskettu kuitenkaan enempää, koska tavoitetut nuoret olivat lähes kaikki alle 15-vuotiaita.

Arvon muodostuminen palokuntien nuorisotoiminnassa

Nuorisotoiminnan keskeiset vaikutukset liittyvät nuorten sosiaalisen pääoman ja turvallisuustaitojen vahvistumiseen sekä uusien ystävyysuhteiden luomiseen. Nuorisotoiminnan osalta arvioitiin ja arvotettiin nuorten palokuntaharrastuksen ansiosta saamia kesätöitä sekä syrjäytymisen ennaltaehkäisyä. Arvottamisessa käytettiin syrjäytymisen vuosikustannuksena 8800 euroa kohortti -87-tutkimuksen (Hilli ym. 2017) mukaisesti ja kesätyöntekijän palkan arvona käytettiin kioskitöntekijän palkkaa (1800 €/hlö/kk). (Taulukko 9.)

■ Taulukko 9. Nuorisotoiminnan arvon muodostuminen.

Vaikutusketju	Kohde-ryhmän suuruus	Yleisyys (%)	Lukumäärä (hlö:ä)	Kokonais-arvo (M€/v)	Nolla-vaikutus (%)	Tarkastettu arvo (M€)
Nuori saa harrastuksensa myötä helpommin kesätöitä → Nuori saa tuloja 1,5 kk ajalta	3187 15–17 v. (arvio)	15	478	1,3	15	1,1
Merkittävässä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret saavat toiminnasta tukea koulunkäyntiinsä ja syrjäytymiskehitys ennaltaehkäistään	6374 palokunta- nuorta	2,4	152	1,3	15	1,1

Vaikutusten kasautumisen kohdalla kasautuminen muodostuu ennen kaikkea syrjäytymiskierteestä aiheutuvista kustannuksista. Ajatus perustuu sille, että osa syrjäytyneistä nuorista voisi syrjäytyessään aiheuttaa yhteiskunnallisia kustannuksia esimerkiksi ajautuessaan ongelmallisen päihteiden käytön pariin, pienrikollisuuteen tai päätyä tarvitsemaan runsaasti julkisia palveluita.

4.3. Yhteisötaso: turvallisuusviestintä ja turvallisuustaidot

Palokuntalaisten merkitys arjen yhteisöllisyyden ja turvallisuuden vahvistajina nousi esiin lähes kaikissa haastatteluissa ja työpajoissa. Yhteisöön kohdistuviin vaikutuksiin kuuluvat paikallisiin tapahtumiin osallistuminen, palokuntien turvallisuusviestintä ja turvallisuustaitojen kouluttaminen. Nämä kaikki kolme vaikutusketjujen ryhmää käsitellään tässä peräkkäin.

Tapahtumien osallistujamäärää kuvaavaa vaikutusketju kuvaa ennen kaikkea palokuntien merkitystä alueellisen yhteisöllisyyden vahvistajana. Vaikutusketju perustuu sille, että palokuntien paikallaolo houkuttelee alueellisiin tapahtumiin ihmisiä, jotka eivät osallistuisi niihin muuten. Laskennallisena ryhmänä on tässä tapauksessa hyödynnetty lapsiperheitä ja taloudellisena arvona heidän erilaisissa tapahtumissa tekemiään ostoja. Vaikutusketjun kehittämiseen saatiin palautetta ohjausryhmältä, harrastus- ja palvelutyöryhmien edustajilta, naisverkoston edustajilta sekä Turvallisuuskomitean

järjestöverkoston edustajilta. Palautteessa nousi esiin vaikutusketjun tärkeys ja luotettavuuden todentamisen vaikeus.

Arjen turvallisuuden vahvistamista arvioitiin kuvaamalla palokuntalaisten tärkeyttä niissä onnettomuustilanteissa, joissa he sattuvat olemaan yksityishenkilöinä paikalla. Vaikutusketju perustui yleisesti tunnetulle tosiasialle ensiavun tärkeydestä jatkohoidon tarpeen pienenemiselle. Todennäköisyys laskettiin yhdistämällä Suomen väestö, ensihoidon kiireellisyysluokkien A- ja B-tehtävien vuosittainen lukumäärä sekä palokuntalaisten määrä. Taloudellisenä arvona hoidon vähenemiselle käytettiin yksittäisen hoitovuorokauden arvoa, josta huomioitiin 20 prosenttia.

Nämä molemmat vaikutukset nousivat esiin työpajoissa ja haastatteluisissa. Osallistujien mukaan palokunnat houkuttelevat tapahtumiin ihmisiä, ja kertoivat omia ja toisten palokuntalaisten kokemuksia siitä, miten he ovat onnettomuuspaikoilla auttaneet hätään joutuneita henkilöitä. Vaikka ensihoitoa vaativissa tilanteissa tarvitaan usein ambulanssia osallistujien ensiapuista huolimatta, palokuntalaisten on arvioitu voivan vähentää jatkohoidon tarvetta. (Taulukko 10.)

■ Taulukko 10. Yhteisötason vaikutukset.

Vaikutusketju	Kohde-ryhmä	Yleisyys ja lukumäärä	Arvo	Kokonais-arvo (€)	Nolla-vaikutus (%)	Tarkastettu arvo (€)
Palokunnat paikallisissa tapahtumissa (n=3200) → enemmän osallistujia ja ostoja	Tapahtumien osallistujat	Keskimäärin osallistujista 20 % ei osallistuisi ilman palokuntaa	Keskimääräinen ostojen määrä/hlö = 5 €, josta katetta n. 3,25 €	208 000	15	177 000
Palokuntalaisten arkinen auttamisvalmius → vähemmän häilytyksiä, nopea apu	Kansalaiset	0,029 % todennäköisyys, että palokuntalainen on paikalla, kun A- tai B-kiireellisyysluokan hälytys	20 % ensihoitoyksikön ja sairaalahoitovuorokauden kustannuksista säästetään EA:n vuoksi, n. 300 €	490 000	15	425 000

Palokuntien osallistumista eri tapahtumiin on laskettu HAKA-tietojen avulla yhdistämällä sellaisia tapahtumia, jotka eivät ole varainhankintaa, mutta joissa nähdään voivan tapahtua myyntiä (turvallisuusviestintä, alueellinen yhteistyö,

suhdetoiminta, muu toiminta, kilpailut, leirit). Todellinen tapahtumien lukumäärä on luultavasti HAKA:an kirjattua 3200 tapahtumaa suurempi. Tässä arviossa on käytetty 3200 tapahtuman määrää luotettavuuden vahvistamiseksi.

Yksi esimerkki vuosittain toistuvasta valtakunnallisesta turvallisuusviestinnän tapahtumasta on Päivä Paloasemalla -tapahtuma, joka käynnistää marras-joulukuun vaihteeseen sijoittuvan paloturvallisuusviikon. Vuoden 2022 Päivä Paloasemalla -tapahtumaan kirjautui yhteensä 112 000 osallistujaa ja järjestäjistä 67 prosenttia oli palokuntayhdistyksiä. (SPEK 2023.)

Arvon muodostuminen turvallisuusviestinnän tuloksena

Pelastustoimen toimintaohjelmassa (2019–2025) onnettomuuksien ehkäisemiseksi kuvataan, kuinka turvallista ja onnettomuuksista vapaata arkea rakennetaan eri ilmiöihin vaikuttamalla sekä *ohjatusti* esimerkiksi tapahtumissa ja koulutuksissa että *itsenäisesti* yksilötason vuorovaikutustilanteissa neuvon ja ohjaten esimerkiksi läheisiä ja naapureita (Lepistö & Heliskoski 2019, 12, 15). Toimintaohjelman ajatuksena on tukea käyttäytymisen muuttamista ennakkoiden, proaktiivisesti ja vuorovaikutteisesti. Palokuntalaiset tekevät juuri näitä asioista muistuttaessaan sukulaisia paloturvallisuudesta ja kohdatesaan ihmisiä kylätapahtumassa.

Turvallisuusviestinnän osalta selvityksessä seurataan Prontoon kirjattujen turvallisuusviestinnän kautta tavoitettujen henkilöiden osuutta. Tällä arvioidaan *ohjattua turvallisuusviestintää*. Selvityksen aikana käydyissä keskusteluissa ilmeni, että palokuntalaiset tekevät turvallisuustyötä myös omassa arjessaan, yksityishenkilöinä. Tätä viestintää kutsutaan *itsenäiseksi turvallisuusviestinnäksi*. Ohjatun ja itsenäisen turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden arvioimiseksi päätettiin rakentaa yhtenäinen laskentamalli. Tavoitteena oli luoda laskentatapa sille todennäköisyydelle, että ohjatun tai itsenäisen turvallisuusviestinnän kautta voidaan ennaltaehkäistä asuntopaloja. Asuntojen paloturvallisuuteen vaikuttavat useat muutkin tekijät palokuntalaisten lisäksi, joten varovaisuusperiaatteen mukaisesti vältettyjen asuntopalojen arvottaminen sidottiin täysin tuhoutuneiden asuntojen lukumäärään.

Täysin tuhoutuneiden asuntojen keskimääräinen lukumäärä oli vuosina 2020–2022 Prontoon mukaan 274 ja vakuutusyhtiöiden (LähiTapiolan edustajan haastattelu) mukaan 700. Tämä lähes kolminkertainen ero on

asiantuntijahaastatteluiden mukaan ymmärrettävä. Pelastusviranomaisen kirjaukset perustuvat palopaikalle tehtyyn arvioon ja vakuutusyhtiöiden kirjaukset asuntojen tuhoista perustuvat palon jälkeiseen selvitykseen. Tässä raportissa käsitellään asuntopalojen taloudellista vaikutusta, joten arvottamisen perusteena käytetään vakuutusyhtiöiden arviota (n=700). 274–700 täysin tuhoutunutta asuntoa edustaa vain pientä osaa rakennuspaloista tai -palovaroista (noin 5080 kpl/ v. 2018–2021 (Pronto).

Arvon määrittäminen vain täysin tuhoutuneiden asuntojen arvon perusteella noudattaa varovaisuusperiaatetta. Siitä puuttuvat esimerkiksi palovammojen aiheuttamat hoitokustannukset, työttömyyden aiheuttamat tuottavuusmenetykset sekä sijaismajoituksesta aiheutuvat kulut. Varovaisuusperiaatteen lisäksi täysin tuhoutuneiden asuntojen lukumäärä nähtiin toimivaksi sijaismuuttujaksi, koska pienemmät asuntopalot eivät aina vaadi pelastustoimelta toimenpiteitä. Lisäksi materiaaliset vahingot jäivät usein pieniksi.

Saman laskentamallin perusteella laadittiin yhteensä 20 vaikutusketjua, joista 15 kuvasi palokuntalaisten itsenäistä ja viisi ohjattua turvallisuusviestintää. Vaikutusketjujen suurta määrää selittävät se, että jokaiselle toimijaryhmälle (nuoret, hälytysosastolaiset ja naiset) laadittiin erikseen vaikutusketju, sekä palovaroittimen kunnon tarkastusta että kohonnutta alkusammutusvalmiutta varten. Laskelmiin sisältyvät myös hälytysosastolaisten työyhteisöissä tekemä itsenäinen turvallisuustyö. Haastateltavien mukaan palokuntalaiset toimivat työyhteisöissään usein turvallisuusvastaavina juuri taustansa takia.

Palokuntalaisten tekemän turvallisuusviestinnän avulla ehkäistään kriittisen arvion mukaan 3 sellaista asuntopaloa vuodessa, jotka olisivat johtaneet täysin tuhoutuneeseen asuntoon. Tuholta säästyneiden asuntojen arvo on noin 0,5 miljoonaa euroa. Muita tulipaloja ja palovaaroja ehkäistään vuosittain 22–58. (Taulukko 11.)

■ Taulukko 11. Turvallisuusviestintä ja ennaltaehkäistyt rakennuspalo

	Ennaltaehkäistyt rakennuspalojen ja palovaarojen lkm. min-max (arvio)
Harrastustoiminta	1,1–2,7
Sopimus- ja hälytyspohjainen toiminta	20,9–53,3
Tuki- ja naistoiminta	0,6–1,5
Kaikki yhteensä	22,5–57,5

Palokuntalaisten itsenäisesti tekemän turvallisuustyön tavoitavuutta ja vaikuttavuutta voi pitää merkittävänä tuloksena. Arvioiden mukaan hälytysosastolaiset vaikuttavat vuodessa 10 kiinteistön paloturvallisuuteen, keskimääräiset palokuntalaiset viiden ja palokuntanuoret kahden asunnon. Itsenäisen turvallisuustyön kautta kaikki palokuntalaiset edistävät vuosittain yhteensä noin 300 000 asunnon paloturvallisuutta, siinä missä ohjatun paloturvallisuustyön kautta (Pronto) puhtaasti heidän tavoittamiensa henkilöiden määräksi on arvioitu 68 800 henkeä. Kustannusten arvioinnissa on arvioitu vain täysin tuhoutuneet asunnot (á 158 000 €), joiden tuhoutuminen on vältetty. Palovaaroja ja rakennuspaloja ei ole arvioitu mm. päällekkäisyyden välttämiseksi pelastetun omaisuuden kohdalla.

Turvallisuusviestinnällä pyritään vaikuttamaan kansalaisten asenteisiin, käyttäytymiseen ja turvallisuustaitoihin hätätilanteessa. Turvallisuustaitoja on myös osa turvallisuuspääomaa, joka on uusi turvallisuusalan käsite, jolla kuvataan turvallisuusosaamisen kokonaisuutta rinnastettuna muihin aiemmin määriteltyihin pääomiin (Sundblom ym. 2023). Pääoma on tähän mennessä viittänyt taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen varallisuuteen. Viime aikoina pääomat ovat nousseet entistä tärkeämmäksi osaksi hyvinvoinnin arviointia ja seurantaa (OECD 2021). Palokuntien kohdalla on perinteisesti tunnistettu sosiaalisen pääoman merkitys jäsenkunnan ja paikallisen yhteisön hyvinvointia ja elämänlaatua tukevana tekijänä (Eskelinen ym. 2017; Snively ym. 2009). Tulevaisuudessa palokuntataitojen ja palokuntalaisten turvallisuusviestinnän tuloksia voi ehkä jäsentää turvallisuuspääoman käsitteen elementtien eli yksilön osaamisen, asenteen, luottamuksen ja tunteen avulla.

Turvallisuus ja turvallisuuden tunne ovat sisäministeriön hallinnonalan keskeisiä tavoitteita. Tavoitteellinen turvallisuuden tunteen ylläpito ja vahvistaminen sekä ihmisten, ympäristön ja omaisuuden turvaaminen kertovat siitä kansallisesta strategisesta merkityksestä, joka liitetään turvallisuuteen. (Sisäministeriö 2021.). Erityisen tärkeitä tästä näkökulmasta ovat suuren turvallisuuspääoman omaavat henkilöt. He voivat vahvistaa toisten yksilöiden turvallisuustaitojen rakentumista muodollisissa ja epämuodollisissa tilanteissa.

4.4. Tehdaspalokunnat

Tämän raportin arvioinnissa on mukana 18 tehdaspalokuntaa, joiden tehtävänä on turvata isojen teollisuuslaitosten paloturvallisuutta. Turvallisuustyön ja -koulutusten lisäksi tehdaspalokuntien vaikuttavuus syntyy nopeasta reagointiajasta, jonka avulla syttynyt tulipalo saadaan rajattua ja sammutettua mahdollisimman nopeasti, jolloin materiaaliset vahingot jäävät mahdollisimman pieniksi. Tehdaspalokuntien rahoitus määrittynyt niiden yhteistyöyrityksen ja pelastuslaitoksen tehtävien sopimusten pohjalta, mutta käytännöt vaihtelevat merkittävästi. Joillakin voimallaitoksilla on töissä 30 täysipäiväistä sopimuspelastajaa ja toisilla tehdaspalokunnilla runsaat kymmenen tehtaan työntekijää saattavat muodostaa tehdaspalokuntalaisten hälytysosaston. Tehdaspalokuntien rahoituspohja on tässä selvityksessä laskettu osaksi palokuntien kokonaiskustannuksia ja se on esitelty tarkemmin luvussa 3.

Tehdaspalokuntien taloudellista merkitystä tarkasteltiin yhdessä LähiTapiolan asiantuntijan, erään pitkäaikaisen tehdaspalokunnan päällikön sekä ohjausryhmän edustajien kanssa. Teollisuuslaitoksen tulipaloon liittyviä vaikutusketjuja tunnistettiin kolme. Ne liittyivät ennaltaehkäistyn omaisuuden tuhoutumiseen, ennaltaehkäistyn yhteisöveron menetykseen sekä ennaltaehkäistyihiin työttömyysvaikutuksiin. Muita vaikutuksia ei otettu mukaan kaksoislaskennan välttämiseksi. Eri aineistojen lisäksi tutustuttiin aikaisempiin tehdaspaloihin ja mm. paperitehtaiden lakkauttamisiin, joissa osa työntekijöistä oli jäänyt työttömäksi.

Arvon muodostuminen tehdaspalokuntien toiminnan tuloksena

Tehdaspalokuntien kohdalla on 0,002 prosentin todennäköisyys, että yli 50 % rakennuksen tuhoava tulipalo tapahtuisi sellaisessa suomalaisessa teollisuusrakennuksessa (41 255), jossa teollisuuspalokunnat ovat ja jossa on alkusammutuskalusto. Kyseinen 0,002 prosentintodennäköisyys koskee siis kaikkia kolmea teollisuuspalokuntien osavaikutusta.

■ Taulukko 12. Tehdaspalokuntien arvon muodostuminen.

Tehdaspalokunnat → teollisuusrakennukset eivät tuhoudu rakennuspaloissa:	Todennäköisyys, että vältetään haitalliset seuraukset (%)	Vältettyjen haittojen arvioituja arvoja	Kokonaisarvo/v	Nolla-vaikutus	Attri-butio	Tarkas-tettu arvo
Yhteiskunta välttyy yhteisöveron menetyksiltä	0,002	61 000 €/v/ yhteisövero/ yritys	5900	15	0	5 000
Työntekijät eivät joudu työttömiksi	0,002	37,2 €/pv (työttömyys- tuen suuruus)	252 000	15	0	215 000
Vältetään mittavat omaisuusvahingot	0,002	810 000 €	618 000	15	20	526 000

Vaikutukset on laadittu varovaisesti, eivätkä ne esimerkiksi huomioi alihankkijoille koituvia taloudellisia seurauksia. SPEKin tilastojen mukaan tuhoutuneen teollisuusrakennuksen arvo on n 10 000–4 000 000 €. Laskelmassa on käytetty olettamusta siitä, että yksittäinen teollisuuspalokunta suojelee n. 10 teollisuusrakennusta, joiden yksittäinen arvo on 3 miljoonaa euroa. Koska tehdaspalokuntia toimii mm. öljynjalostamolla, paperitehtailla ja yrityskeskitymissä sekä laivanvarustamolla, arvioita voidaan edelleen pitää varovaisina. (Taulukko 13.)

Tehdaspalokuntien kohdalla vaikutusten kasautuminen on kaikista vaikutusketjuista merkittävintä. Tämä perustuu ajatukseen siitä, että tuhoutunut omaisuus (esim. tehtaan tuhoutuminen) voi vähentää oleellisesti yrityksen tuottavuutta, vaikuttaa alihankkijoihin, pelottaa sijoittajia pois ja toisaalta myös tyrehdyttää tulevaisuuden kauppaa. Tulipaloilta välttyminen on osa yrityksen toiminnan jatkuvuuden turvaa, mikä sisältää työpaikkojen jatkuvuuden.

4.5. Osaamisen kehittyminen ja käyttäminen vapaaehtoistehtävissä

Palokuntalaisten osaaminen ja kouluttautuminen nähtiin hyvin tärkeäksi osaksi palokuntalaisuutta. Palokuntien jokaviikkoiseen toimintaan kuuluu oppiminen ja osaamisen ylläpito. Palokuntanuorissa opetellaan palokuntalaistaitoja

ja aikuistoiminnassa opetellaan ja kerrataan erilaisissa hätätilanteissa toimimisen taitoja. Varsinaisten palokuntataitojen lisäksi palokunnissa toimivat vapaaehtoiset oppivat esimerkiksi yhdistystoiminnan arkeen kuuluvia hallinnollisia tehtäviä, viranomaisille suunnattua raportointia hälytyksistä, hätämuonitusta ja ensiaputaitoja. Taitopainotteiseen ja merkitykselliseen harrastukseen osallistuminen nuorena voi myös johtaa pelastusalan tai terveydenhuollon ammatteihin suuntautumiseen. Nämä osaamiseen liittyvät erilaiset vaikutusketjut käsitellään seuraavaksi.

Saadun koulutuksen arvottaminen käynnistyi markkinahintaisten kurssien tunnistamisella. HAKA-tietokantaan kirjattujen kurssien analysoinnin, sidosryhmähaastatteluiden ja työpajojen jälkeen mukaan valikoituvat ensiapukurssit (EA1 ja EA2), joita palokuntalaiset suorittavat säännöllisesti. Eri palokuntalaiset näkivät tärkeäksi, että myös muiden kurssien ja esimerkiksi kilpailuihin osallistumisen rahanarvoinen merkitys tuotaisiin näkyviin. Näin ei kuitenkaan tehty, koska vain ensiapukurssit olivat sellaisia, joilla nähtiin olevan yksityishenkilölle selkeä rahanarvoinen merkitys (kts. SPR:n verkkokauppa). Lisäksi ensiapukurssien nähtiin voivan hyödyttää osallistujia esimerkiksi työllistymisessä ja luottamustehtävien saamisessa. (Taulukko 14.)

Toiseksi työpajoissa ja haastatteluissa kävi ilmi, että palokuntalaisten osaamisen ylläpitäminen voisi mahdollistaa osalle kouluttajista ylimääräistä toimeentuloa. Vaikutusketjun luotettavuuden vahvistamiseksi ammattipelas-tajille ja päällystölle suunnatussa kyselyssä (n=174) kartoitettiin pelastusalan ammattilaisten osallistumista palokuntatoimintaan ja kouluttajien korvauksien yleisyyttä. Kyselyyn vastanneista pelastusalan ammattilaisista yli puolet osallistui palokunnan toimintaan jollain tavalla. 48 prosenttia totesi työskentelevänsä palokuntalaisten kanssa omien työtehtävien ulkopuolella. Näistä henkilöistä puolet kertoi saavansa palokuntalaisten kouluttamisesta erillisen korvauksen. Kyseinen noin 23–24 prosentin osuus on linjassa palokuntatoiminnan koulutuksia hyvin tuntevien asiantuntijoiden arvion kanssa. Niinpä koulutusten lukumäärä haettiin HAKA-tietokannasta ja 23 prosentin todennäköisyyttä sovellettiin niiden kurssien osuuteen, joista kouluttajat saivat oletetusti erillisen korvauksen. Koska HAKAan ei haastatteluiden mukaan kirjata kaikkia suoritettuja kursseja, kirjattujen kurssien määrää voidaan pitää alakanttiin laadittuna.

Arvon muodostuminen osaamisen kehittämisen kautta

Palokuntatoiminta tuottaa osaamisen kehittämisen osa-alueella arvoa palokuntalaisille, kun he saavat itselleen markkinahinnoiteltua ensiapuosaamista. Lisäksi palokuntatoimintaan keskeisesti liittyvä koulutustoiminta tuottaa raharahoista hyötyä kouluttajana toimiville, useimmiten pelastusalan ammattilaisille, jotka saavat sitä kautta itselleen lisäansioita. (Taulukko 13.)

■ Taulukko 13. Osaamisen kehittämisen vaikutusketjut.

Vaikutusketju	Ilmiö laajuus, josta vaikutus lasketaan	Todennäköisyys	Markkina-arvo (€)	Kokonaisarvo (€)	Nollavaihtus (%)	Attri-butio (%)	Syrjäyttämisen (%)	Tarkastettu arvo (€)
Sopimuspalokuntalainen osallistuu kursseille → Taloudellisesti arvokkaan osaamisen kehittäminen maksutta	21 000 koulutettua/v Palokuntalaiset suorittivat 2130 kurssia, joille osallistui keskimäärin 10 hlö. vuoden 2022 aikana	2,8 % kursseista oli EA 1 & EA 2 -kursseja	358	212 000	15	5	5	163 000
Ammatti-pelastajien kurssikoulutuksista saama korvaus	2130 kurssia, joista n. 500:lla on kouluttajana henkilö (esim. pelastaja), joka saa koulutuksesta erillisen korvauksen	23 % todennäköisyys, että kurseista saa korvauksen	2400*	1 200 000	15			1 000 000

* Asiantuntija-arvion mukaan kurssit kestävät keskimäärin 40–50 tuntia (käytämme lukua 40 varovaisuusperiaatteeseen nojaten) ja jokaisella kurssilla on keskimäärin 2 kouluttajaa. Tällöin korvauksia maksettiin kouluttajille jokaisesta kurssista yhteensä $30 \times 40 \times 2 = 2400$ euroa vuodessa.

Arvon muodostuminen pelastajan ja terveydenhuollon tehtäviin työllistymisen kautta

Sopimuspalokuntalaiset toimivat tiiviissä yhteistyössä pelastusalan ammattilaisten kanssa. Harrastus inspiroi vuosittain monia palokuntalaisia hakemaan pelastus- ja hoitoalalle töihin. Pelastajakurssin hakijoista 20–40 prosentilla oli vuosina 1997–2021 palokuntalaistausta (Kauppinen 2022, 36). Kauppinen (2022) selvityksessä tehtyjen Pelastusopiston henkilökunnan ja opiskelijoiden haastattelujen perusteella 30–50 prosenttia kurssilaisista on palokuntataustaisia. Työpajoissa, kyselyissä ja palokuntalaisten kanssa käydyissä keskusteluissa kävi selväksi, että palokuntalaisista noin 15 prosenttia työskentelee hoitoalan tehtävissä (ml. sairaanhoitaja, lähihoitaja, lääkäri). Palokuntalaisten kanssa käytyjen keskustelujen ja kyselyjen mukaan runsas kolmannes näistä henkilöistä on hakeutunut alalle palokuntalaisuuden inspiroimana. Arvio hoitoalalle hakeutujista laskettiin vain sairaanhoitajien osalta, vaikka osa näistä henkilöistä työskentelee myös muissa terveydenhuollon tehtävissä. Taloudellisen arvon määrittämisen selkeyden ja varovaisuusperiaatteen vuoksi taloudellinen arvo määritettiin sairaanhoitajan keskipalkan mukaan. (Taulukko 14.)

■ Taulukko 14. Palokuntataustaisten pelastajiksi ja sairaanhoitajiksi valmistuvien ammattilaisten arvo yhteiskunnalle.

Vaikutusketju	Valmistuvien ammattilaisten määrä / v	Todennäköisyys (%)	Arvotaminen (palkka €/kk)	Kokonaisarvo (laskettu 6 kk vuosityöajan mukaan) (M€)	Nollavaihtus (%)	Attri-butio (%)	Tarkastettu arvo (M€)
Yhteiskunta saa lisää ammattipelastajia	164		3270	1,3	30	5	0,9
Yhteiskunta saa lisää sairaanhoitajia / hoitoalan ammattilaisia	4900	5*	3430	5,0	30	5	3,3

* Valmistuvista on palokuntalaisia, jotka ovat saaneet harrastuksen myötä motivaatiota hakea alalle.

Valmistuneiden ammattilaisten yhteiskunnallisesta arvosta huomioidaan tarkasteluvuonna vain puolet (6 kk), koska osa valmistuu vasta loppuvuodesta. Arvot muuttuvat täysimääräisiksi 2. arviointivuoden kohdalla.

Arvon muodostuminen vaativien hallinnollisten tehtävien tuloksena

Haastatteluissa ja työpajoissa kävi ilmi, että osa palokuntalaisten vapaaehtoisesti tekemistä tehtävistä vastaa sisällöltään viranomaisraportointia. Tämä voi olla esimerkiksi Pronto-kirjausten tekemistä tai raportointia pelastuslaitokselle. Monessa tapauksessa he eivät kuitenkaan saa tästä korvausta. Viranomaisraportoinnin lisäksi osa palokuntalaisista myös käyttää omaehtoista aikaansa vaativien koulutuskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutukseen, joista voitaisiin hyvin maksaa toisissa olosuhteissa. Erään palokunnan päällikkö kuvasi tekevänsä skenaarioanalyysin mukaista hiljaisten signaalien seurantaan tunnistaakseen osaamistarpeita, kehittävänsä oman pelastusliittonsa koulutustoimintaa strategisella tasolla ja järjestävänsä erillisiä iltoja 16–17-vuotiaille palokuntalaisille, pitääkseen heidät mukana hälytysosaston toiminnassa tulevien viiden vuoden aikana.

Viranomaisraportointia ja vaativia suunnittelu- ja valmistelutehtäviä vastaavia henkilötyötunteja arvotetaan arvioinnissa pelastuslaitoksen erityisasiantuntijan tuntipalkan mukaisesti. Koska yleisyyttä kyseisen kaltaisille tehtäville ei löydy HAKAsta, niiden yleisyydeksi arvioitiin noin 3,5 prosenttia kaikista palokuntien käyttämistä henkilötyötunneista. Tämä tarkoittaa hallitustyöskentelyä vastaavaa osuutta henkilötyötunneista. (Taulukko 15.)

■ Taulukko 15. Vaativien hallinnollisten tehtävien tekeminen vapaaehtoistyönä (sis. viranomaisraportointi & vaativat koulutusten valmistelutehtävät).

Vaikutusketju	Tunnit/v	Todennäköisyys (%)	Arvottaminen (€/htt)	Kokonaisarvo (M€)	Nolla-vaikutus (%)	Attri-buutio (%)	Tarkastettu arvo (M€)
Taloudellisesti erityisen arvokasta vapaaehtoistyötä saadaan tehtyä.	926 000 (HAKA)	3,5	30,3*	0,98	15	0	0,83

* Vastaa pelastuslaitoksen erityisasiantuntijan tuntipalkkaa työnantajakuuluineen.

Vaikutusketjusta on keskusteltu useissa työpajoissa palokuntalaisten kanssa ja yksi näkökulma liittyy siihen, että pelastuslaitokselle työllistymisellä voi myös olla negatiivisia vaikutuksia palokunnalle (aktiivien poistuminen toiminnasta), koska monesti juuri hälytysosastoon sopivat henkilöt hakeutuvat pelastajiksi. Kumppanuusverkoston kautta pelastusalan ammattilaisille tehdyssä selvityshankkeen kyselyssä (n=174) selvisi, että yli puolet vastaajista oli mukana palokunnan toiminnassa ja useat myös hälytysosastojen toiminnassa. Vaikka vastaukset eivät anna edustavaa kuvaa pelastusalan ammattilaisten sitoutumisesta palokuntatoimintaan, ne osoittavat, että harrastus – sopimus pohjainen toiminta voi jatkua pelastusalan työtehtävien rinnalla.

Tämän selvityksen yhteydessä terveydenhuollon ammatit nousivat selkeimmin esiin palokuntalaisten siviiliosaamisen alueena. Suomen Sopimuspalokuntien Liiton selvityksessä (Lagerström 2021) palokuntalaisten siviiliosaamista käsitellään kattavammin ja selvityksessä nousee esiin erityisesti kuljetusalan osaaminen, mikä on palokuntatoiminnassa keskeinen osa-alue. Muiden ammattiosaamisen alueiden osalta ei kuitenkaan ollut tässä yhteydessä mahdollista koota vaikutusketjuja ja arvioida niiden taloudellisia vaikutuksia osana palokuntatoimintaa.

5. Palokuntien SROI-luku ja tulosten arviointia

Palokuntatoiminnan arvioitu taloudellinen vaikutus ilman attribuution, nolla-vaikutuksen ja syrjäyttävien vaikutusten huomioimista on 1 619,8 miljoonaa euroa ja niiden vaikutusten huomioimisen jälkeen palokuntatoiminnan arvo on: 1 250,1 miljoonaa euroa. Kun herkkyysanalyysin jälkeinen arvo jaetaan palokuntatoiminnan kustannuksilla (106,5 M€), saadaan seuraava kaava:

$$\frac{\text{Palokuntien tuottama yhteiskunnallinen arvo: 1250,1 M€}}{\text{Palokuntatoiminnan kustannukset: 106,5 M€}} = 11,7 = \frac{\text{palokuntatoiminnan arvo}}{\text{1 siihen sijoitettu euro}}$$

5.1. Herkkyysanalyysi

Herkkyysanalyysissä tehdyt laskelmat lasketaan vaihtoehtoisilla tavoilla ja laskelmissa käytetyt oletukset muutetaan niin, että saadaan vaihtoehtoiset arviot. Näin voidaan nähdä mitkä ovat laskennassa käytettyjen kertoimien ja oletusten merkitys lopputuloksen kannalta ja kuinka herkästi ne vaikuttavat toiminnan kokonaisvaikuttavuuteen (Klemelä 2016, 53). Herkkyysanalyysi tehtiin muuttamalla keskeisiä laskennan oletuksia neljällä eri tavalla. Seuraavilla sivuilla esitetyt herkkyysanalyysin oletukset on tarkastettu yhdessä SPEKin edustajien ja hankkeen ohjausryhmän edustajien toimesta. Neljän eri oletuksen pohjana on pyritty hyödyntämään toisissa vastaavanlaisissa, vapaaehtoistoimintaa tai palokuntatoimintaa käsittelevien selvitysten laskentaperiaatteita.

1. Kaikki palokuntatoimintaan käytetyt tunnit huomioidaan ja niille annetaan taloudellinen arvo. + 153 miljoonaa euroa -> 1 sijoitettua euroa kohden arvoa syntyy 13,18 euroa.
2. Syrjäytymisen riskin suuruus arvioidaan syrjäytymisriskissä olevien mukaan ja mukana ovat myös 18–28-vuotiaat. + 7,2 milj. €. -> 1 sijoitettua euroa kohden arvoa syntyy 11,81 euroa.
3. Nollavaikutusta ei huomioida ollenkaan ja ennaltaehkäistyn tuhoutuneen omaisuuden arvon kohdalla 10 % nähdään toisten toimijoiden aikaansaamaksi (vs. 20 %). -> 1 sijoitettua euroa kohden arvoa syntyy 14,49 euroa.
4. Hälytystehtäviin käytettyä aikaa ei arvioida millään tavoin ja turvallisuuspääomaan liittyvää laskentaa ei huomioida - 28,4 milj. €. -> 1 sijoitettua euroa kohden arvoa syntyy 11,47 euroa.

Koska sopimuspalokuntatoiminta on osa pelastustoimea ja työtä on aina tehty osittain myös vapaaehtoisesti ja rakkaudesta lajiin, palokuntalaisten hälytystehtävissä tekemää työaikaa ei arvioida. Tässä selvityksessä ei ole myöskään arvioidettu turvallisuusviestintään käytettyjä henkilötyötunteja.

Herkkyysanalyysin pohjalta voi päätellä palokuntatoimintaan sijoitetun euron tuottavan 11,47–14,49 euron hyödyn yhteiskunnalle. Seuraavissa alaluvuissa on kuvattu miten palokunnat tuottavat arvoa yhteiskunnan eri tasoilla.

5.2. Stressitestit

Tässä luvussa esitetään kaksi vaihtoehtoista stressitestiä, joiden avulla on tarkoitus hahmottaa niitä muutosvoimia, jotka voivat vaikuttaa tehtyihin laskelmiin. Stressitestin muuttajien valinta on tehty aikaisempien selvitysten pohjalta ja ne on kuvattu tämän selvityksen luvussa 2.3. Ilmiölähtöinen vaikutusten arviointi.

Stressitesti 1: Kriisit ja suosio

Petteri Orpon hallitusohjelmaan (2023) on tehty kirjaus pelastajakoulutuksen vahvistamisesta. Tämä voi vaikuttaa palokuntien osuuteen suoritettavista tehtävistä (noin 46 %) tulevina vuosina. Vaikka pelastajakoulutus kaksinker- taistettaisiin, pelastusosalta eläköityy tai poistuu noin 145 henkeä vuodessa (Hätinen & Määttä 2021, 55), joten pelastajakoulutuksen vahvistaminen ei välttämättä muuta suhdelukua merkittävästi. Samaan aikaan esimerkiksi terveydenhuoltoalan heikko veto- ja pitovoima voivat vaikuttaa siihen, että palokuntien suhteellinen osuus esimerkiksi ensivasteen tehtävistä voi kasvaa.

Oheinen stressitesti (Taulukko 16.) perustuu ajatukseen siitä, että edellä mainittujen tekijöiden lisäksi esimerkiksi ilmastomuutokseen liittyvien onnettomuustyyppien tai turvallisuustilanteen muuttumisen myötä erilaiset tehtävämäärät nousevat ja nämä saavat uusia vapaaehtoisia sitoutumaan palokuntatoimintaan. Skenaariossa tehtävämäärät pysyvät koko ajan vähintään nykyisellä tasolla. Kriisien vuoksi tehtävien määrä säilyy ennallaan, mutta alan suosion myötä uusien sopimuspelastajien rekrytoinnissa onnistutaan.

Uusiin tehtäviin vastaamisen haasteeksi voivat nousta lakisääteiset tekijät esimerkiksi työaikalainsäädäntöön, savusukelluskelpoisuuteen, varallaoloon ja sopimuskorvauksiin liittyen. Tehtävämäärän kasvaessa sopimus pohjaisia pelastajia voidaan tarvita enemmän ja uudenlaiset kausipelastajat aiheuttavat monenlaisia kustannuksia. Esimerkiksi yksittäisen kaksi viikkoa kestäneen Kalajoen metsäpalon kustannukset olivat yli kaksi miljoonaa euroa (Raisio ym. 2022, 63). Vastaavien isojen metsäpalojen tai öljyntorjuntatehtävien kohdalla myös toiminnan kustannukset nousevat.

■ Taulukko 16. Stressitesti 1:n – Kriisit ja suosio – mukaiset kustannukset ja arvo.

	Palokuntatoiminnan kustannukset (M€)	Yhteiskunnallinen arvo (M€)	SR0I-luku
1. vuosi	133,1	1 752,0	13,2
2. vuosi	149,1	1814,7	12,2
3. vuosi	170,4	1879,1	11,0

Stressitesti 2: Teknologia, yhteistyö ja vaikuttavuus alueellisten rakennemuutosten keskellä

Seuraava stressitesti (Taulukko 17.) rakentuu skenaariolle sammuvas- ta palokuntatoiminnasta (Ruokonen ym. 2021, 72), jossa palokunnilla on haasteita selvitä sopimusvelvoitteistaan ja toiminnan houkuttelevuus hiipuu. Samaan aikaan teknologian kehityksen ansiosta turvallisuusviestintä on vaikuttavampaa ja onnettomuuksia (mm. asuntopalot) onnistutaan ennal- taehkäisemään nykyistä enemmän. Esimerkiksi Puustisen & Kekin toimin- taympäristöanalyysissä (2020, 43) kuvataan omatoimisen varautumisen lisääntymistä. Lisäksi koronapandemia, sota Ukrainan ja energiakriisi ovat vahvistaneet kansalaisten turvallisuustietoisuutta. Yhteistyö on palveluinte- graatiotoiminnan ansiosta syventynyt ja pelastustoimi tekee rakennemuutok- sen keskellä vaikuttavaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

■ Taulukko 17. Stressitesti 2:n mukaiset kustannukset ja arvo.

	Palokuntatoiminnan kustannukset (M€)	Yhteiskunnallinen arvo (M€)	SR0I-luku
1. vuosi	106,5	1 132,5	10,6
2. vuosi	106,5	1547,4	14,5
3. vuosi	106,5	1684,9	15,8

5.3. Vaikutusten kasautuminen ajan kuluessa

Tässä selvityksessä esitetyt arviot palokuntatoiminnan vaikutuksista on sidottu rekisteripohjaisiin ilmiöihin, joten vaikutusten pitkäjänteisyyden arvioimiseksi esimerkiksi erilaisten ennustemallien hyödyntäminen ei ollut tarkoituksenmukaista. Vaikutuksia tarkastellaan vuositasolla, joten valtaosa vaikutuksista niin sanotusti uusiutuu vuosittain sen mukaan, kuinka paljon pa- lokunnat esimerkiksi osallistuvat erilaisiin hälytystehtäviin. Vuositason arvon

määrittämisen jälkeen kaikki vaikutusketjut käytiin lävitse mahdollisen arvon alenemisen ja vaikutusten kasautumisen ja heijastevaikutusten näkökulmista. Analysoinnin pohjalta päädyttiin siihen, että arvon alenemista tai vaikutusten kasautumista ei automaattisesti tapahdu toisena vuonna, vaan se on riippuvaista yksittäisistä osavaikutuksista.

Toisena vuonna nähtiin kuitenkin tapahtuvan kasautumista tiettyjen vaikutusten osalta ja ne on kuvattu alla olevassa taulukossa. Kolmannen vuoden osalta arvon määrittäminen nähtiin epävarmaksi niiden vaikutusten osalta, joissa tapahtui kasautumista toisen vuoden aikana. Tästä syystä kolmannen vuoden osalta vaikutuksiin luotiin vaihteluväli arvon alenemisen ja kasautumisen avulla. Selvityksen perusteella jäi epäselväksi, heikkenisivätkö vai kasautuisivatko vaikutukset sekä se, kuinka paljon ja miten muut ulkopuoliset tekijät vaikuttaisivat niiden suuruuteen. Vaikutusten suuruus päätettiin sitoa toisen vuoden kasautumisvaikutukseen, mutta kuitenkin niin, että se olisi maksimissaan 20 % (+/- 10 %) eri suuruinen, kuin toisen vuoden vaikutus.

Vaikutusten kasautumista käsiteltiin SPEKin edustajien ja Hyvinvointialueiden omistaman Hyvil Oy:n erityisasiantuntijan kanssa. Huomioiden pohjalta yksittäisten vaikutusketjujen kasautumis- tai heikkenemisvaikutuksia muutettiin.

Vaikutusten arvioidun kasautumisen myötä palokuntatoiminnan vaikutukset toisena vuonna ovat arvoltaan noin kuusi prosenttia suuremmat, kuin tarkasteluvuonna. Tämä tarkoittaa sitä, että 1 250,1 miljoonan euron vaikutukset nousevat noin 1 327,2 miljoonan euron suuruisiksi.

Osana kolmannen vuoden arvon muodostumista kaikki vaikutusketjut käytiin yksitellen lävitse. Pitkäjänteisessä arvioinnissa on huomioitava, että mitä enemmän aikaa kuluu, sitä enemmän eri tekijät voivat vaikuttaa tapahtuvaan muutokseen. Tästä syystä kolmannen vuoden vaikutuksien arviointia varten laadittiin minimi- ja maksimiarviot kuvaamaan sitä muutosta, joka tapahtuisi minimissään ja maksimissaan. Oheinen Taulukko 18 kuvaa arvon muodostumista kolmantena vuonna niin sanotun vaihteluvälin avulla. Vaikutusten heikkeneminen kuvaa sitä, että vaikutus menettää arvoaan ja vaikutusten kasautuminen kuvaa puolestaan sitä, että vaikutuksen arvo nousee entisestään. Niissä tapauksissa, kun vaikutusten ei nähty erityisesti heikkenevän tai kasautuvan, käytettiin samaa kasautumisen suuruutta (0 %) kuin toisena vuonna.

■ Taulukko 18. Vaikutusten arvon muodostuminen kolmen vuoden aikana.

	Palokuntatoiminnan kustannukset (M€)	Yhteiskunnallinen arvo (M€)	SROI-luku
1. vuosi	106,5	1 250,1	11,7
2. vuosi	106,5	1 327,2	12,5
3. vuosi	106,5	1 326,3-1 327,6	12,5

5.4. Negatiiviset vaikutukset ja arvon muodostuminen

Aikaisemmissa palokuntatoimintaa tai pelastustoimea käsittelevissä kansainvälisissä SROI-arvioinneissa ei ole juurikaan huomioitu palokuntatoiminnan negatiivisia vaikutuksia. Palokunnilla on Suomessa niin vankka rooli osana pelastustoimea ja turvallisuustyötä, että toiminnalla ei nähdä olevan pelastuslaitoksille negatiivisia vaikutuksia. Maakunnalliseen yrittäjähdistyksen edustajan tietojen mukaan palokuntatoiminnalla ei ole havaittu olevan yrittäjien näkökulmasta negatiivisia vaikutuksia. Harvaan asutuilla seuduilla palokunnan olemassaolon ajateltiin turvaavan yritystoimintaa ja omaisuutta. Haastattelujen ja työpajojen edetessä tunnistettiin kuitenkin kolme erilaista seurausta, jotka kaikki kohdistuvat pienyrityksiin.

Eläinpelastustehtävät nousivat haastatteluihin esiin mahdollisesti kannattavana yritystoimintana, kun tekijällä on riittävä osaaminen ja vaadittava kalusto. Yksittäisten erikoistuneiden palokuntien tehtävistä valtaosa saattaa olla eläinpelastustehtäviä, mutta kansallisella tasolla on kyse myös siitä, voisiko kyseisen tehtävätyypin kautta vapautua aikaa ja resursseja toisenlaisiin tehtäviin. Eläinpelastustehtäviä käsitellään arvioinnissa kahteen otteeseen: yhtäältä niiden toteuttaminen on arvon tuottoa pelastustoimelle ja toisaalta ainakin osa niistä voitaisiin nähdä mahdollisena rankkuri- ja eläintenhoitajayrittämistä yms. syrjäyttävänä toimintana.

Haastattelukierroksen loppupuolella nousi esiin se, että palokuntalaisten autojen pesu ja huoltaminen palokunnan tiloissa on edelleen melko yleistä. Suurella osalla hyvinvointialueista autojen peseminen ja huoltaminen on

kiellettyä palokunnan tiloissa, mutta myös tällaisilla alueilla toimintaa saataan vastaajien mukaa jatkaa. Autojen huoltamisen voidaan nähdä syrjäyttävän autohuoltotoimintaa esimerkiksi pienten huoltamoiden osalta. Niinpä huoltoihin liittyen luotiin kaksi vaikutusketjua: toinen autojen pesemistä ja toinen autojen renkaiden vaihtoa varten. Täysi-ikäisten palokuntalaisten määrä suhteutettiin tilastokeskuksen määrään autojen omistajista. Tämän jälkeen tämä arvioitu ”auton omistavien palokuntalaisten joukko” suhteutettiin selvitystietoon siitä, kuinka yleistä auton pesettäminen tai renkaiden vaihtaminen ammattilaisella on. Taloudellisena arvona käytettiin keskimääräisiä yksittäisen autonpesun ja renkaiden vaihdon kustannuksia.

Negatiivisia vaikutuksia käsiteltiin ohjausryhmässä, harrastus- ja palvelutyöryhmien edustajien työpajassa, ja harvaan asuttujen alueiden edustajien kanssa. Arviot herättivät ristiriitaisia reaktioita ja osa näki autojen huoltamisen eräänlaisena ”työsuhde-etuna” sekä keinona pitää palokuntalaisia sitoutuneena. Toiset korostivat, kuinka eläinpelastustehtäviin tarvitaan tehtävään tietynlaista kalustoa ja ”niistä ei millään pakettiautolla selviä”. Sekä tilojen kätkeyty potentiaali että eläinpelastustehtävät ovat tärkeitä. Erään palokunnan päällikön mukaan heidän palokuntansa lähes kaikki tehtävät ovat eläinpelastustehtäviä. Tehtävät ylläpitävät palokunnan toimintakykyä ja ennen kaikkea pitävät hälytysosastolaisia sitoutuneina.

Arvon muodostuminen negatiivisten vaikutusten osalta

Vuositasolla kaikki kolme negatiivista vaikutusta ovat arvoltaan noin 330 000 euroa, joten noin 0,2 prosenttia palokuntatoiminnan arvioiduista kustannuksista (n. 107 milj. €). Osuus palokuntien tuottamasta arvosta on tätäkin pienempi. Silti negatiivisten vaikutusten käsittely on tärkeää, koska se paljastaa niitä asenteita, joita esimerkiksi vakiintuneisiin käytäntöihin tai kieltoihin liittyy.

■ Taulukko 19. Negatiiviset vaikutukset.

Vaikutusketju	Ilmiön laajuus (htt ja/tai %)	Arvottaminen	Kokonaisarvo (€)	Nolla-vaikutus (%)	Tarkastettu arvo (€)
Sopimuspalokuntien eläinpelastustehtävät → mahdolliset eläintenhoitajaryhtäjät hoitaisivat osan tehtävistä asianmukaisilla varusteilla.	Palokuntalaiset käyttivät vuosien 2020–2022 aikana keskimäärin n. 3 300 henkilötyötuntia eläinten pelastustehtäviin.	17 €/htt*	-56 000	15	-48 000
Paloasemat mahdollistavat maksuttoman autonpesun. Negatiivinen vaikutus autopesulayrityksiin.	Oletetusti noin 13 200 täysi-ikäistä auton omistavaa palokuntalaista, jotka selvitysten mukaan pesettäisivät autonsa ammattilaisilla.	10 % arvioitu yleisyys sille joukolle, jotka pesevät auton itse paloasemalla (ja käyttäisivät muuten ammattilaisten palveluita).	8,7 pesua /v/hlö á 20 €	15	-112 000
Paloasemat mahdollistavat tilat omien autojen huoltamista varten. Negatiivisesti vaikutus renkaiden vaihtaviin yrityksiin.	Oletetusti noin 4 700 täysi-ikäistä auton omistavaa palokuntalaista, jotka selvitysten mukaan vaihdattaisivat renkaansa ammattilaisella.	10 % arvioitu yleisyys sille joukolle, jotka vaihtavat renkaat itse paloasemalla (ja käyttäisivät muuten ammattilaisten palveluita).	2 vaihtoa /v/hlö á 30 €	15	-24 000

* Eläintenhoitajan keskituntipalkka.

Negatiivisten vaikutusten kohdalla keskusteltiin myös palokuntatilojen vuokraamisesta, vedenkuljetustehtävistä, puiden kaadosta ja järjestyksenvalvojana toimimisesta, jotka voitaisiin nähdä negatiivisiksi vaikutuksiksi. Näiden laskenta ja arvioiminen oli kuitenkin hyvin haastavaa ja autohuoltoihin liittyvät vaikutukset olivat ainoat haastatteluissa ns. toistuvat negatiiviset vaikutukset. Tilavuokrausten arviointia hankaloittaa palokuntien keskinäiset erot kiinteistöomaisuuden ja sen hallinnoinnin osalta sekä tilojen vuokratulojen ja -tiheyden merkittävä vaihtelu. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kilpailua vääristäviä vaikutuksia on todennäköisesti enemmän, kuin tässä arvioinnissa on huomioitu. Niiden taloudellinen arvo on oletetusti esitettyä runsasta 300 000 euroa suurempi.

Maakunnallisen yrittäjäjärjestön edustajan haastattelussa kävi ilmi, että alueen yrittäjien kannalta on ilmeistä hyötyä sillä, että onnettomuuksia

tapahtuu vähemmän ja tuotannon kiinteistöt eivät tuhoudu. Vaikka näitä paloturvallisuudesta ja turvallisuusosaamisesta kumpuavia rahallisia hyötyjä yrittäjille ei ole arvioitu rahassa, palokuntatoiminnan mahdolliset negatiiviset vaikutukset kohdistuvat pienyrittämisen aloihin. Negatiivisia vaikutuksia arvioidaan olevan vuositasolla noin 187 000 euron edestä. (Taulukko 20.) Näistä eläinpelastustehtäviä voidaan pitää ennen kaikkea laskennallisina ja mahdollisesti syrjäyttävinä, siinä missä autonhuoltamotoimintaan kohdistuvat vaikutukset ovat todennäköisempiä ja realistisempia.

■ Taulukko 20. Negatiivisen arvon muodostuminen pienyrittäjille.

Vaikutus	Arvo tarkasteluvuonna €	Arvo 2. vuonna €	Arvo 3. vuonna €
Renkaiden vaihto paloasemilla	-24 000	-24 000	-24 000
Autonpesu paloasemilla	-112 000	-114 000	-114 000
Eläinpelastustehtävät	-48 000	-489 000	-40 000
Yhteensä	-184 000	-187 000	-187 000

Vaikka taloudellisia vaikutuksia ei sinänsä kuvata suoraan pienyrittäjien kohdalla, palokuntalaisia työskentelee myös heidän yrityksissään vahvistaen arjen turvallisuutta. Palokuntien turvallisuustyö heijastuu paikallisen turvallisuusosaamisen kautta pienyritysten vakauteen ja tapahtumien vilkkauten välityksellä palvelualan yrityksiin.

Vaikutuksien kohdalla ei nähdä tapahtuvan kasautumista tai heikkenemistä 2–3 vuoden aikajänteellä, koska ne ovat suhteellisesti niin pieniä verrattuna niiden 730 paloaseman verkostoon, joilla toimii palokuntalaisia (noin 250 €/paloasema/ vuosi).

6. Palokuntatoiminnan arvo eri tasoilla

Palokuntien kustannustehokkuus perustuu sopimus pohjaisen toiminnan lisäksi harrastuspohjaisen toiminnan tuottamaan lisäarvoon. 40 000 palokuntalaisen reservimäinen verkosto pystyy tuottamaan myös lisäarvoa esimerkiksi suurissa metsäpaloissa juuri suuren määränsä ansiosta. Palokuntalaiset ovat kansallisen kokonaisturvallisuuden toimija, jonka merkitys korostuu harvaan asutuilla alueilla.

■ Taulukko 21. Yhteenveto taloudellisista vaikutuksista

Vaikutus	Palokuntatoiminta yhteensä	Yksi palokunta keskimäärin
Pelastetut ihmiset	731 400 000 €	1 001 918 €
Pelastetun omaisuuden arvo	500 400 000 €	685 479 €
Renkaiden vaihto paloasemilla	-24 000 €	-33 €
Autonpesu paloasemilla	-112 000 €	-153 €
Eläinpelastustehtävät	-48 000 €	-66 €
Teollisuuskohteiden suojele	500 000 €	685 €
Palokuntalaiset työyhteisöissä	143 000 €	196 €
Hoitoalan ammattilaisten työllistyminen	3 300 000 €	4 521 €
Pelastajien työllistyminen	900 000 €	1 233 €
Syrjäytymisen ennaltaehkäisy	1 100 000 €	1 507 €
Tehdaspalokunnat - työllisyysvaikutukset	200 000 €	274 €
Nuorten kesätyöt	1 100 000 €	1 507 €
Yhteensä	1 238 859 000 €	1 697 067 €

6.1. Arvon tuotto kansallisella tasolla

Palokunnat vastaavat vuosittain noin 360 hengen pelastamisesta välittömästi hengenvaarasta. Nämä ihmisten pelastamistehtävät muodostavat noin 58 prosentin osuuden palokuntatoiminnan vuosittaisesta kokonaisarvosta, kun ihmishengen arvona käytetään Liikenneviraston 2,4 miljoonan euron arvoa menetettyä ihmishenkeä kohden.

■ Taulukko 22. Välittömästi hengenvaarasta pelastetut ihmiset arvo 1–3 vuoden aikana.

	Arvo tarkasteluvuonna M€	Arvo 2. vuonna M€	Arvo 3. vuonna M€
Pelastetut ihmiset	731,4	743,3	743,3

Keskimäärin palokuntalaiset pelastavat yhden ihmisen vuoden jokaista päivää kohden. Tämä kuvastaa hyvin palokuntatoiminnan kokonaisarvoa ja sen monisyistä merkitystä kokonaisturvallisuuden vahvistajana. Ihmisten pelastamisen ohella minimoidaan myös materiaaliset lisävahingot, rakennetaan luottamusta ja vahvistetaan arjen yhteisöjen turvallisuuden kokemusta.

Vakuutusyhtiöt

Palosuojelurahastolain (306/2003) mukaan tulipalojen ehkäisyn ja pelastustoiminnan edistämiseksi on Suomessa olevasta palovakuutetusta kiinteästä ja irtaimesta omaisuudesta vuosittain suoritettava palosuojelumaksu. Palosuojelumaksun on velvollinen suorittamaan jokainen, joka harjoittaa vakuutusliikettä Suomessa. Palosuojelumaksukertymän arvioitiin vuonna 2022 olevan noin 11,2 miljoonaa euroa (Valtion talousarvioesitys 2022).

Pronto-järjestelmän tietojen ja vakuutusyhtiöiden asiantuntija-arvioiden perusteella vaikuttaa siltä, että vakuutusyhtiöt hyötyvät palokuntatoiminnasta rahallisesti noin 0,5 miljardin euron arvosta vuosittain (Taulukko 23). Hyöty syntyy vakuutusyhtiöille ennen kaikkea tuhoutumattoman omaisuuden ja sitä kautta maksamattomien korvausten muodossa.

■ Taulukko 23. Arvon muodostuminen vakuutusyhtiöille.

Vaikutus	Arvo tarkasteluvuonna	Arvo 2. vuonna	Arvo 3. vuonna
Pelastetun omaisuuden arvo (M€)	500,4	559,4	559,4
Ennaltaehkäistyt tuhoutuneet asunnot (kpl)	3	3	3
Yhteensä	500,7	559,7	559,7

Kustannushyötytuotto vakuutusyhtiöille on siis noin 45-kertainen verrattuna siihen panostukseen, millä ne tukevat tulipalojen ehkäisyä ja pelastustoiminnan edistämistä. Tämä osuus koskettaa siis ainoastaan palokuntien osuutta kaiken pelastetun omaisuuden arvosta (46 %).

Elinkeinoelämä

Toisena keskeisenä hyötyjänä kansallisella tasolla ovat elinkeinoelämän edustajat. Yritykset myös panostavat tehdaspalokuntiin merkittäviä summia vuosittain. Teollisuuskohteiden suojeleminen tuottaa yrityksille noin 0,5–1,8 miljoonan euron taloudelliset hyödyt vuosittain ennen kaikkea sitä kautta, että yritysten varallisuus ei tuhoudu.

■ Taulukko 24. Arvon muodostuminen elinkeinoelämälle.

Vaikutus	Arvo tarkasteluvuonna €	Arvo 2. vuonna €	Arvo 3. vuonna €
Teollisuuskohteiden suojeleminen	0,5 milj.	1,6 milj.	1,8 milj.
Palokuntalaiset työyhteisöissä	143 000	145 000	145 000
Yhteensä	0,7 milj.	1,7 milj.	1,9 milj.

Palokuntalaiset tuottavat omissa työyhteisöissään merkille pantavaa arvoa toimiessaan esimerkiksi turvallisuusvastaavina, jotka varmistavat työpaikan arjen turvallisuutta. Tämä tapahtuu niin muodollisten luottamustehtävien (mm. työturvallisuusvastaava) kuin arjen itsenäisen turvallisuustyön kautta.

Palokuntalaiset työyhteisöissä kuvaa kaikkia palokuntalaisia, jotka vaikuttavat omien työyhteisöjen turvallisuuteen. Teollisuuskohteiden suojeleminen liittyy ennen kaikkea tehdaspalokuntien suojelemilleen kohteille tuottamaan arvoon. Vaikutusten kasautuminen selittyy ennen kaikkea sillä, että teollisuuskohteiden tuhoutuessa vaikutusten voidaan nähdä kasautuvan esimerkiksi yrityksen tuottavuuteen, alihankkijoille. Työttömyysvaikutuksia on käsitelty erikseen hyvinvointialueiden tasolla.

6.2. Arvon tuotto hyvinvointialueille ja kunnille

Hälytysosastolaiset hälytystehtävissä ja hälytysmuonitus

Sopimuspalokuntien hälytysosastolaiset käyttävät palokuntien itsenäisiin hälytystehtäviin vuosittain noin 138 000 henkilötyötuntia. Osalle maksetaan sopimusperusteista korvausta henkilökohtaisesti ja osa korvauksista maksetaan palokunnalle. Kun sopimusperusteiset korvaukset vähennetään, voidaan tämän työajan arvioida tuottavan hyötyä hyvinvointialueille (ja niiden alaisille pelastuslaitoksille) vuositasolla noin 6,2 miljoonan euron verran. Hälytysmuonituksen kautta hyvinvointialueet hyötyvät vähintään noin 600 000 euron edestä vuosittain. Vaikutuksen arvioidaan olevan yhtä suuri 2. ja 3. tarkasteluvuonna.

Kaikki työ tarvitsee suunnittelua ja toimivaa hallintoa. Hallinnollisesti vaativien työtehtävien arvioidaan olevan vuosittain arvoltaan noin 800 000 euroa. Vaikutuksella ei arvioida olevan kasautuvia vaikutuksia.

Työvoimavaikutukset

Jopa 300 palokuntalaista suuntautuu vuosittain sote- ja pelastusalan opintoihin. Konkreettisesti tämä tarkoittaa vuosittain hyvinvointialueille työllistyvää 65 palokuntataustaista pelastusalan ammattilaista ja noin 250 sote-ammattilaista. Laskennallisesti voitaisiin sanoa, että keskimääräistä hyvinvointialuetta (n=21) kohden tulee vuosittain töihin siis noin 3 pelastajaa ja noin 11 palokuntataustaista sote-alan ammattilaista. Vaikka näiden henkilöiden rekrytointi

aiheuttaakin kustannuksia, pitkään vallinneen hoitaja- ja pelastajakriisin aikana näitä molempia ammattiryhmiä voidaan pitää yhteiskunnallisena arvona tuottona. Työllisyysvaikutusten lasketaan aktivoituvan täysimääräisesti vasta 2. vuoden aikana.

■ Taulukko 25 Arvon muodostuminen työllistymisen osalta.

Vaikutus	Arvo tarkasteluvuonna M€	Arvo 2. vuonna M€	Arvo 3. vuonna M€
Hoitotalan ammattilaisten työllistyminen	3,3	6,8	6,8
Pelastajien työllistyminen	0,9	1,7	1,7
Yhteensä	4,3	8,5	8,5

Sillä, että tehdaspalokunnan suojelevat teollisuuslaitoksia tuhoutumasta, voidaan ennaltaehkäistä myös alueellista työttömyyttä. Lisäksi nuorisotoiminta pystyy vahvistamaan alueellista elinvoimaisuutta syrjäytymisen ennaltaehkäisyä sekä nuorten kesätöiden kautta.

■ Taulukko 26. Arvon muodostuminen syrjäytymisen ja työttömyyden ehkäisyn osalta.

Vaikutus	Arvo/ tarkasteluvuonna M€	Arvo 2. vuonna M€	Arvo 3. vuonna M€
Syrjäytymisen ennaltaehkäisy	1,1	1,2	1,3
Tehdaspalokunnat - työllisyysvaikutukset	0,2	0,7	0,7
Nuorten kesätyöt	1,1	1,1	1,1
Yhteensä	2,4	3,0	3,1

Työllisyyspalveluiden siirtäminen kunnille aiheuttaa sen, että työllisyyteen liittyvät vaikutukset heijastuvat vahvasti kuntiin.

Itsenäinen ihmisten auttaminen – vähentynyt palveluiden tarve

Ensiapu on kustannustehokas tapa tukea lähimmäistä, mutta myös palvelujärjestelmää. Palokuntalaiset ovat 40 000 tuhannen ensiaputaitoisen yksilön joukko, jotka toimivat arjen yhteisöissään eri puolilla maata. Vähentyneen jatkohoidon tarpeen arvioidaan olevan kriittisesti arvioiden vähintään noin 400 000 euron arvoinen. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sairaanhoitajan palkalla (noin 3430 €/kk (Duunitori 2023)) ja työnantajakuluilla (24 %) laskettuna noin 8,4 henkilötyövuotta, jotka säästetään sen kautta, että onnettomuustilanteissa on ensiaputaitoisia palokuntalaisia paikalla.

Vähemmän hälytyksiä, enemmän pärjääviä kansalaisia

Palokuntalaisten kyky toimia itse poikkeusoloissa ja heidän korostunut merkityksensä arjen turvallisuuden vahvistajina voivat heijastua pelastustoimen tehtäviin. Sen kautta, että ihmisillä on vahvempi kyky pärjätä itsenäisesti poikkeusoloissa, he voivat myös jättää soittamatta hälytysnumeroon tilanteissa, joissa he tai naapurinsa olisivat sinne muuten yhteydessä. Nämä 280 vältettyä hälytystehtävää ovat sellaisia, jotka vapauttavat pelastusalan ammattilaisten aikaa niihin tehtäviin, joissa heitä tarvitaan vielä enemmän. Hälytystehtäviltä välttymisen arvo on 700 000 euroa, jolla ei ole kasautuvia vaikutuksia.

6.3. Arvon tuotto yhteisöille ja kansalaisille

Palokuntien vahvuus on aluetuntemuksessa: heidät nähdään vähintään naapurustossa ja autojen liikkeessä. Palokuntalaiset tuntevat omat alueensa. Alueellinen merkitys heijastuu myös palokuntien kykyyn vahvistaa yhteisöllisyyttä tuomalla ihmisiä yhteen ja vahvistamalla yhteisön jäsenten turvallisuustaitoja ja -asennetta, eli niin sanottua turvallisuuspääomaa.

Yhteisöt ja järjestöt

Palokuntien on arvioitu vahvistavan noin 3200 vuosittaisen tapahtumansa kautta alueellista ostovoimaa, houkuttelemalla paikalle ihmisiä, jotka eivät muuten tulisi paikalle. Kaikki nämä tapahtumat eivät ole palokuntien järjestämiä, vaan niitä toteutetaan esimerkiksi yhteistyössä toisten yhdistysten kanssa. Palokunnan paikallaolon arvioidaan houkuttelevan paikalle osallistujia, jotka eivät muuten tulisi. Tapahtumien osallistujat vahvistavat ostoillaan alueyhdistysten ja paikallisten pienyritysten taloutta. 180 000 euron taloudellisella vaikutuksella ei ole oleellisia kasautuvia vaikutuksia, koska se on sidottu vuosittaisten tapahtumien määrään.

Kouluttajana toimiville pelastusalan ammattilaisille lisäansioita

Palokuntatoiminnan kustannustehokkuus perustuu vapaaehtoisen hyvään osaamiseen. Sitä ylläpitävät monesti pelastusalan ammattilaiset, jotka saavat kouluttamisesta lisäansioita itselleen. Noin miljoonan euron vuosittainen arvon tuotto vastaa noin 20 pelastajan henkilötyövuotta. Kasautuvia vaikutuksia ei arvioida tapahtuvan, koska arvo riippuu aina vuosittain pidettävien kurssien määrästä.

Asutopalojen ja palovaarojen ennaltaehkäisy

Palokuntalaisten arvioidaan vaikuttavan yksityishenkilöinä noin 300 000 talouden paloturvallisuuteen vuosittain yksityishenkilöinä. Tämän lisäksi tapahtumien kautta palokuntalaiset pystyvät tavoittamaan noin ohjatun turvallisuusviestinnän noin 69 000 henkeä (Pronto). Näistä ihmisistä osa varmistaa palovaroittimensa toimivuuden ja osa saa riittävät valmiudet alkusammutusosaamisen vahvistamiseksi. Niinkin paljon, että vuosittain vältetään kymmeniä asutopaloja ja yksittäisiä asuntoja vältetään täysin tuhoutumasta.

6.4. Toiminnan arvo palokuntalaisille ja palokuntalaisuuden arvo

Palokuntalaiset hyötyvät palokuntatoiminnasta lukuisin eri tavoin, joista sosiaalinen hyvinvointi, yhteisöllisyys ja merkityksellisuuden kokemus vaikuttavat olevan tärkeimpiä tekijöitä. Melko iso osa sopimus- ja hälytyspohjaiseen toimintaan osallistuvista saa rahallisen korvauksen osallistumisestaan, mutta korvauskäytännöt vaihtelevat melko paljon. Niiden on laskettu myös sisältyvän osaksi palokuntatoiminnan kustannuksia, joten niitä ei ole laskettu erikseen yksilötasolla. Palokuntalaisuuden yhteisöllisyys tuli selvityksen aikana selväksi. Tapahtumissa tavattiin useita kolmannen sukupolven palokuntalaisia ja saman tapahtuman osallistujien ikähaitari voi vaihdella 10-vuotiaasta 80-vuotiaaseen, jotka molemmat ovat aktiivipalokuntalaisia.

Aikaisemmin esitetyt toiminnan vaikutukset nuorten kesätyömahdollisuuksiin ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn ovat tärkeitä esimerkkejä palokuntaharrastuksen konkreettisista hyödyistä. Palokuntalaisten on myös arvioitu saavan (useimmiten) maksuttomien ensiapukoulutusten kautta vuosittain yhteensä hyötyä noin 160 000 euron edestä. Vaikutuksen arvo pysyy lähes sama tulevana vuosina.

Jos tässä selvityksessä tuotettua tietoa palokuntatoiminnan kokonaisarvosta verrataan palokuntien ja palokuntalaisten määrään, voidaan päätellä, että palokuntatoiminnan vuosittaiset kustannukset (106,5 milj. €) tuotetaan yhteiskunnallisen arvon (1,25 mrd. €) näkökulmasta takaisin noin kuukaudessa.

■ Taulukko 27. Palokuntalaisuus, kustannukset ja arvon tuotto.

	Kustannukset €/v	Arvon tuotto €/v	Arvon tuotto €/kk
Palokunta (730)	146 000	1,7 milj.	143 000
Palokuntalainen (40 000)	2600	31 000	2600
Hälytysosastolainen (15 000)	Ei arvioitu	80 000	6700

7. Suositukset ja yhteenveto

Seuraavaksi esitetään palokuntien SROI-arvioinnin tulosten perusteella tuotetut suositukset. Luvut itsessään ovat osa tulosta, ja niiden pohjalta tehtävien johtopäätösten avulla on mahdollista kehittää sopimuspalokuntatoimintaa edelleen. Vaikutusten ja hyötyjen arviointi perustuu aina huolellisesti kerätylle tiedolle. Tämä tarkoittaa tietoa kustannuksista, toiminnasta ja toiminnan seurantaan. Arviointityön tärkein käytännön suositus liittyykin kaikkiin eri tasoihin, joilla tietoa kerätään: rekisterien, tilastojen ja tiedonkeruun suunnitelmallisuus ja huolellisuus ovat perusta luotettavalle tiedolle vaikuttavuudesta.

7.1. Kansallisen tason suositukset

Palokuntien toimintakyky ja vaikuttavuus perustuvat niiden kykyyn

- toimia itsenäisenä palokuntana, alueellisella tasolla ja yhteistyössä pelastuslaitoksen ja alueellisten kumppanien kanssa ja
- kehittyä osana muuttuvaa toimintaympäristöä.

Valmisteltavia uudistuksia tulisi sen vuoksi sitoa aktiivisesti ja ennakoivasti niihin uudistuksiin, joita pelastustoimessa on käynnissä. Liekehtivän palokuntatoiminnan skenaario perustuu sille, että alueellisia eroja ymmärretään, mutta yhteistyö ja kansallinen ohjaus on vahvaa. Tämä on kuitenkin suunniteltava palokuntatoiminnan tuottamasta arvosta käsin.

Suosituksset:

- Sopimuspalokuntalaiset pelastavat henkiä. Varmistetaan, että valtakunnallisesti vahva, sitoutunut ja osaava turvallisuusosaajien verkosto säilyy elinvoimaisena ja toimintakykyisenä.
- Elinkeinoelämän muutosten ja riskien muutoksen tunnistaminen. Sopimuspalokuntien turvallisuusosaamisen hyödyntäminen laajemmin eri toimialoille.
- Sopimuspalokuntien merkitys erityisesti harvaan asutuilla alueilla on keskeinen. Siellä asuu kasvava määrä ikääntyneitä ja muistisairaita, joilla on erityinen tulipaloriski ja suurempi tarve apuun hätätilanteessa.
- Kattava paloasemaverkosto turvaa Suomen vientiä. Maaseudulla tuotetaan merkittävä osa Suomen vientiin menevästä tuotannosta. Pelastustoimen säästöt voivat uhata myös yritysten toiminnan jatkuvuutta maaseudulla, jos apu ei ehdi ajoissa paikalle.
- Vakuutusyhtiöille syntyy sopimuspalokuntien toiminnasta merkittävä hyöty. Varmistetaan, että sopimuspalokuntien valtakunnallinen rahoitus säilyy minimissään nykyisellä tasolla ja tuetaan palokuntien tuen jakautumista valtakunnallisesti tasaisesti.
- Sopimuspalokuntien toimintaedellytysten turvaaminen, kustannustehokkaan turvallisuustoiminnan kansallinen tunnustaminen ja poliittisesti hyväksyttävä strateginen kehittäminen.
- Palokuntakohtaisia kirjauskäytänteitä HAKAan selkeytetään ja yhtenäistetään. Vaihtelua pyritään minimoimaan päivittämällä kirjaamiseen liittyviä suosituksia mm. tekemällä näkyväksi kirjaamiseen liittyviä hyötyjä.

7.2. Sopimuspalokuntatoiminnan arvo ja suositukset alueatasolla

Liekehtivän palokuntatoiminnan skenaariossa (Ruokonen ym. 2021 pohjalta) kuvataan, kuinka

”Palokuntien hallinnolliset ja kehittämistehtävät ovat keskitetty palkatuille henkilöille. Sopimuspalokuntien palkatut henkilöt ovat ’aitoja kumppaneita pelastustoimen kehittämisessä kansallisesti ja alueellisesti’. Teknologiaa hyödynnetään tehokkaasti hälytysosastojen toiminnan organisointiin niin, että oikeanlaiset osaajat ja voimavarat jaetaan niitä vaativille tehtäville. Tämä mahdollistaa monenlaisten toimijoiden mielekkään ja turvallisen osallistumisen palokuntatoimintaan.”

Hyvinvointialueilla on vastuu pelastuspalveluiden ja tätä kautta sopimuspalokuntien organisoimisesta, ja tämän vuoksi tarvitaan alueellista tiedolla johtamista. Alueason suositukset kohdistuvat tässä selvityksessä nimenomaan tietojohdamisen kysymyksiin. Palokuntien vastuulla on tuottaa luotettavaa tietoa omasta toiminnastaan samalla kun hyvinvointialueiden ja ohjauksen ministeriöiden vastuulla on tehdä tämän tiedon pohjalta mahdollisimman hyviä päätöksiä.

Tieto- ja teknologiamurros koskettaa pelastustoimea ja palokuntia lähi-vuosina monilla hallinnollisilla tasoilla. Palokuntien ja pelastusliittojen olisikin hyvin oleellista seurata toimintaympäristön muutosta ja olla aloitteellisia esimerkiksi erilaisissa työryhmissä ja lausuntojen valmistelussa. Hätisen & Määttä-län mukaan (2022, 104, 108) HAKA-tietokantaa voitaisiin hyödyntää nykyistä paremmin, mutta tiedon tulisi olla yhtenäisempää. Sopimuspalokuntatoiminnan taloudellista arvosta ja kustannuksista tarvitaan heidän mukaansa täsmällisempää tietoa mukaan lukien suorituskykyvaatimusten vaikutukset niihin. Tämän selvityksen perusteella on helppo yhtyä näihin näkemyksiin.

HAKA:n käytön lisäämisen kannalta oleelliseksi muodostuukin luultavasti ”tiedon yhtenäisyys”, palokuntia palveleva tieto sekä käyttäjäystävällisyys. Tässä selvityksessä kerätyn aineiston tehtävänä on ollut pystyä tukemaan

palokuntatoimintaa ja se on alusta asti rakennettu taulukkomuotoon niin, että se voitaisiin viedä tulevaisuudessa esimerkiksi osaksi HAKA-tietokantaa.

Suositukses:

- Alueellisten erojen tunnistaminen ja tunnistaminen palokuntatoiminnan paikallisten vaikutusten arvioimiseksi.
- Säästöjen sijaan on keskityttävä toimivien ratkaisujen löytämiseen ja levittämiseen. Yksi esimerkki tästä on laskettelukeskuksen tyhjän paloaseman miehittäminen etelästä lomille tulevilla vapaaehtoisilla sopimuspelastajilla. Toinen esimerkki on uudenlaiset sammutustavat, jotka toimivat ilman savusukelluskelpoisia pelastajia. Tällaiset ratkaisut eivät kuitenkaan toimi, jos paloasemia ja riittäviä henkilöresursseja ei ole.
- HAKAn suunnitellaan entistä enemmän palokunta- ja pelastusliittolähtöiseksi. Esimerkiksi vaikuttavuustiedon lisäämisen kautta palokunnat ja pelastusliitot voisivat suunnitella paremmin toimintaansa ja hyödyntää HAKAn tietoja myös mahdollisissa rahoitusneuvotteluissa eri tahojen kanssa.

7.3. Suositukset yhteisötason näkökulmasta

Liekehtivän palokuntatoiminnan skenaariossa palokuntien ”roolina on sopeutua alueellisissa neuvottelupöydissä tehtyihin päätöksiin, jotka eivät aina huomioi alueellisia erityispiirteitä.” (Ruokonen ym. 2021). Skenaariossa esitetyt palokuntien korkea suosio, uusien palokuntalaisten tavoittaminen, teknologian hyödyntäminen ja kansallisen yhtenäisen ohjauksen vahvistaminen tulevat vaatimaan palokunnilta oppimista ja uudenlaista asennoitumista.

Vahva sitoutuneisuus palokuntaan ja toisten auttamiseen ovat palokuntayhteisöjä kannatteleva voima. Palokuntatoiminta voi olla myös perheen ja

suvun yhteinen harrastus. Harrastamisen käytettyjä tunteja ei ole ollut tapana laskea, joten arviointiin liittyvä eri tehtäviin käytetyn ajan määrän ja arvon arvioiminen oli monelle työpajoihin osallistuneelle täysin uusi näkökulma palokuntalaisuuteen. Yhteisöllisyyden ja sitoutumisen rinnalla palokunnissa ilmenee edelleen myös epäasiallista käytöstä ja kiusaamista. Nämäkin ilmiöt nousivat esiin joissakin työpajoissa ja keskusteluissa. Palokuntien nuorisotoiminnassa asiaan on pyritty saamaan aikaan muutos aihetta käsittelevillä materiaaleilla (Elgland ja Kunnamo 2023; Turvallinen palokuntatoiminta 2023). Aikuisten osalta palokuntia koskee koko alalle laadittu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toimenpideohjelma (SM 2021), jonka toimeenpano on toteutunut palokunnissa tässä selvityksessä kertyneiden havaintojen mukaan vaihtelevasti.

Harvaan asuttujen alueiden edustajat puolestaan totesivat, että kielloista huolimatta paloasemilla edelleen huolletaan autoja. Epäasialliseen käytöseen ja selkeiden ohjeiden ohittaminen ilmentävät niitä erilaisia toimintakulttuurin muotoja, jotka voivat hidastaa toiminnan uudistumista. Uudistusten suunnittelussa on alusta asti tärkeä ottaa huomioon erilaisissa tilanteissa olevan palokuntalaiset ja erilaiset sitouttamisen keinot kunkin kohderyhmän kanssa.

Palokuntien alueellisen vaikuttavuuden näkökulmasta oleelliseksi muodostuvat palokuntien yhteistyötaidot eri tason toimijoiden kanssa. Palokuntatoiminnan jatkuvuus perustuu myös kyvylle houkuttaa mukaan uusia ja erilaisia vapaaehtoisia. Eräs haastatteluissa korostunut näkökulma on palokuntalaisten ikääntyminen. Suurten ikäluokkien ikääntyminen vaikuttaa myös palokuntatoimintaan. Palokunnissa on tunnistettu täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevien palokuntanuorten sitouttaminen, mutta toisaalta nuorien aikuisten rekrytoiminen myös palokuntatoiminnan ulkopuolelta.

Oheiseen taulukkoon 28. on koostettu liekehtivän palokuntatoiminnan edellyttämiä uudistuksia sekä niitä kokemuksia, joita ne voivat herättää. Lisäksi oikeanpuoleisimpaan sarakkeeseen on kuvattu sitä tavoitetilaa, jota uudistuksella voitaisiin viestiä.

■ Taulukko 28. Liekehtivän skenaarion muutosvaatimuksia ja näihin liittyviä kokemuksia.

Tavoiteltava muutos (skenaario: liekehtivä palokuntatoiminta)	Mahdollinen tavoitetilä asenne- ja kokemustasolla
Teknologian (ja sammutustekniikoiden) hyödyntäminen mahdollistaa suorituskyvyltään eri tasoisten henkilöiden osallistumisen pelastustehtäviin.	Palokuntalaiset voivat hyödyntää omaa siviili-osaamistaan paremmin ja kokeemmat voivat tehdä esim. kouluttajakoulutusta tai mentorointia. Motivoituneemmat palokuntalaiset.
Uudenlaiset yhteistoimintamallit → mahdollistavat vaikuttavan (alueellisen) turvallisuusviestinnän ja uudet osallistujat.	Palokuntalaisten monipuolista kokemusta hyödynnetään kattavammin. Vahvempi yhteistyö esim. sote-toimijoiden (HVA ja järjestöt) kanssa voi vahvistaa myös palokuntaa ja tuoda sinne uutta osaamista.
Palokuntien entistä laajempi toimenkuva (esim. turvallisuus, kehittämistoiminta & sote-palvelut).	Monipuolisempi sisältö ja palokuntalaiset pääsevät osallistumaan enemmän eri rooleista käsin.
Ilmiölähtöinen rahoitus voi tarjota resursseja uusista rahoituskanavista, edellyttäen samaan aikaan palokuntia tekemään uusia asioita. Esim. mopo-/autopajatoimintaa nuorille, joita myös rekrytoidaan mukaan toimintaan.	Oman toiminnan jatkuvuuden mahdollistaminen.
Kansallisesti yhtenäinen ja vahvemmin ohjattu pelastustoimi.	Uudenlaiset yhteistyömahdollisuudet alueen toimijoiden kanssa ja mielekkyys mm. kv-tehtäviin osallistumisen kautta.
Uudet vapaaehtoistyön muodot ja esim. mökkiläisten hyödyntäminen sammutustehtävissä	Mahdollisuus suoriutua pitkäjänteisemmistä ja kompleksisemmistä tehtävistä. Toiminnan jatkuvuuden mahdollistaminen. Uudenlaiset koulutusmahdollisuudet.
Tiedolla johtamisen vahvistuminen, vaikuttavuusajattelun nousu ja jatkuva kehittyminen	Toisilta palokunnilta inspiroituminen ja parhaiden käytänteiden jakaminen turvallisuustoimijoiden kesken.

- Harrastustoiminnan merkitys palokuntatoiminnan säännöllisyydelle ja jatkuvuudelle nostetaan entistäkin selvemmin esiin.
- On tärkeää ymmärtää, että jokainen palokunta on arvokas riippumatta operatiivisen toiminnan tiheydestä tai laajuudesta.
- Palokuntatoiminnan monipuolisten tehtävien parempi näkyväksi tekeminen. Osallistumismahdollisuuksien laajentaminen lisää osallistujien motivaatiota.
- Uusien palokuntalaisten osaamisen ja kiinnostuksen kohteiden tunnistaminen. Siviiliosaamisen hyödyntäminen vahvistaa palokuntien toiminnan laatua, joten sitä tulee hyödyntää alueellisella ja kansallisella tasolla nykyistä paremmin, myös viestinnässä.
- Kansainväliset tehtävät lisäävät osaamista ja laajentavat osallistumismahdollisuuksia.
- Spontaanin vapaaehtoisuuden mahdollistaminen vahvistaa toimintakykyä pitkäkestoisten ja laaja-alaisten tehtävien ja poikkeusolojen osalta.
- Tiedolla johtamisen vahvistaminen varmistaa toiminnan laadukkaan kehittämisen.

Suosituksukset

- Palokuntalaisten valmennus- ja mentorointiohjelmat eri vaiheessa palokuntaa uraa oleville palokuntalaisille. Mielenkiinnon kohteiden tukeminen ja johtajuustaitoihin panostaminen. Tämä auttaa palokuntalaisia pysymään motivoituneina toiminnassa oman elämän siirtymävaiheissa. Erityisesti nuoriso-osastoista hälytysosastoihin siirtymisen tuki on tärkeää.
- Yhteistyö sote-toimijoiden kanssa tuo palokuntiin uutta osaamista.

7.4. Lopuksi

Palokuntatoiminnan sosiaalisten ja yhteiskunnallisten hyötyjen SROI-arviointi on tuottanut laajan näkymän palokuntatoimintaan ja sen yhteiskunnalliseen arvoon. Arviointi oli ajankohtainen monesta syystä. Edellisestä alan arvioinnista (Suominen 2002) oli jo yli 20 vuotta. Suominen (2002) arvio toteutettiin aluepelastuslaitosuudistuksen kynnyksellä ja laskennallinen yhteiskunnallisen toiminnan arviointi oli vielä hyvin uutta. Vuoden 2023 alusta pelastustoiminnasta tuli osa hyvinvointialueiden toimintaa ja hallinnollisen uudistuksen

päätavoitteena oleva kustannusten nousun hillintä velvoittaa kaikkia toimijoita entistä huolellisempaan oman toiminnan kustannusten ja hyötyjen arviointiin. Samaan aikaan monissa palokunnissa on huolta oman toiminnan jatkuvuuden turvaamisesta. Huolet liittyvät väestörakenteen muutokseen, vapaaehtoistyöhön sitoutumisen muutokseen ja alan tiukentuviin vaatimuksiin.

Tässä raportoidut palokuntatoiminnan sosiaalisten ja yhteiskunnallisten hyötyjen SROI-arvioinnin tuloksia on tarkoituksena hyödyntää monien alan huolien ratkaisemisessa. Yhtäältä jo hankkeen aikana toteutettujen työpajojen aikana oli mahdollista välittää palokuntalaisten joukkoon oman toiminnan merkitystä yhteiskunnassa. Tulokset puolestaan tukevat konkreettisenä hyötykertomana tätä viestiä. Jokaisen palokuntalaisen työ on merkityksellistä ja sopimuspalokunnat kantavat arvokasta vastuuta pelastustoimen tehtävistä.

Taulukkoon 28 on koottu muutamia eri tasoisia lukuja arvioinnin tuloksista. Kaiken kaikkiaan arvioituna yksi palokuntatoimintaan sijoitettu euro tuottaa 11–14 euron hyödyn yhteiskunnalle. Monet arvioinnissa havaitut hyödyt ovat luonteeltaan ja sisällöltään sosiaalisia ja inhimillisiä, joten niitä on vaikea tai mahdoton sisällyttää rahalliseen arvioon.

Seuraavaksi tulokset viedään palokuntien käyttöön alueellisen vaikuttavuustyökalun avulla. Alkava hanke mahdollistaa sen, että jokainen palokunta osaltaan voi osoittaa oman työnsä arvon ja vaikutuksen. Tämä tieto vahvistaa palokuntalaisten oman työn arvon tunnistamista ja palokuntien rahoituksen jatkuvuuden varmistamista. Vaikuttavuuden arvioinnin merkitys julkisen talouden rahoituksen perusteluna vahvistuu vuosi vuodelta ja tämä työ osoittaa palokuntatoiminnan merkitystä ja vaikutuksia.

■ Taulukko 29. Nostoja palokuntatoiminnan yhteiskunnallisesta hyödystä.

Taso	Tulos: SROI-kerroin tai hyöty
Kansallinen	SROI-kerroin: 12–14 1 sopimuspalokuntatoimintaan sijoitettu euro tuottaa hyötyä yhteiskunnalle 12–14 euron arvosta
HVA, kunta	Palokuntatoiminnalla on positiivinen vaikutus pelastaja- ja hoiva-alan ammattilaiseksi hakeutumiseen. Varovaisesti arvioiden uusien ammattilaisten valmistumisesta on pelastustoimelle ja terveydenhuollolle noin 7 miljoonan euron hyöty.
Palokunta, palokuntalainen	Yksittäisen palokunnan kustannus yhteiskunnalle on 146 000 €/v ja hyöty 1,7 milj. €. <ul style="list-style-type: none"> → Koulutettuja turvallisuusosaajia → Paikallista turvallisuuskulttuuria vahvistavaa toimintaa → Jatkuva säännöllinen palokuntatoiminta (harjoittelu, yhdessä toimiminen, kaluston ylläpito) ovat perusta auttamisvalmiudelle

Lähteet

- A guide to Social Return on Investment. (2012). The SROI network. [Viitattu 9.7.2023. <https://socialvalueuk.org/resources/a-guide-to-social-return-on-investment-2012/>].
- Ara, Niko (2022) Palokuntien toimintaohjelma 2023–2027, Oppaita palokuntalaisille 7. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, Helsinki.
- CAFC 2021. The Great Canadian Volunteer Firefighter Census 2021. Ottawa.
- Duunitori 2023. Palkkavertailu. Luettu 2.12.2023 [<https://duunitori.fi/palkat/sairaanhoitaja>]
- Elgland, C., Kunnamo, O., 2023. Palokuntanuoritoiminnan erityistilanteet, Oppaita palokuntalaisille 8. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, Helsinki.
- Elvik, R., 2002. Cost-benefit analysis of ambulance and rescue helicopters in Norway: reflections on assigning a monetary value to saving a human life. *Applied health economics and health policy* 1, 55–63.
- Eskelinen, K. & Nikkanen, M. (2020) Vapaaehtoisten ja viranomaisten yhteistyö -tutkimuksen loppuraportti. SPEK tutkii 21. [Luettu 9.11.2023 https://issuu.com/spek_ry/docs/spek_tutkii_21_8c6c5420624c82].
- Eskelinen, K., Tervala, V., Malinen, S., Hamilton-Skurak, H., 2017. Miksi palokuntatoiminta hiipuu tai viriää? SPEK tutkii. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, Helsinki.
- HAKA 2023 Palokuntien hallintotietokanta [<https://24365.fi/hakatilastot/>]
- Helminen, V., Nurmio, K., Vesänen, S., 2020. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus 2018. Paikkatietopohjaisen alueuokituksen päivitys (No. 21), Suomen ympäristökeskuksen raportteja. Helsinki.
- Henderson & Sowa 2018 ref. NFPA 2014/2016
- National Fire Protection Association (2014). Total cost of fire. Retrieved from NFPA news.
- National Fire Protection Association (2016). U.S. Fire Department Profile – 2014. Retrieved from NFPA news.
- Henderson, A.C., Sowa, J.E., 2018. Retaining Critical Human Capital: Volunteer Firefighters in the Commonwealth of Pennsylvania. *Voluntas* 43–58.
- Hewitt, M., Biermann, F., Greatbatch, I., 2022. The Economic and Social Value of UK Fire and Rescue Services. UK. [Luettu 9.11.2023 <https://nfcc.org.uk/wp-content/uploads/2023/09/The-Economic-and-Social-Value-of-UK-Fire-and-Rescue-Services.pdf>]
- Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M. & Ristikari, T., 2017: Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. *Analyysit, Yhteiskuntapolitiikka* 82:6, 2017. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliymp.pdf?sequence=2&isAllowed=y]
- Hätinen, E., Määttä, J., 2022. Ennakoiva talous- ja henkilöstösuunnittelu - pelastustoimen suorituskyvyn perusta, Sisäministeriön julkaisuja. Sisäministeriö, Helsinki.
- Kaupan alan työehtosopimus 2023. Ammattiryhmäpöytäkirja 3. Kioskimyyjä. Palvelualojen ammattiliitto PAM. Luettu 21.11.2023 [<https://tes.pam.fi/ammattiryhmapoytakirja-kioskimyyjat/>]
- Kauppinen J. (2022). Kuka auttaa harvaan asutuilla alueilla ja maaseudulla? Lisää ymmärrystä ja ratkaisuja pelastustoimelle. Sisäministeriön julkaisuja 2022:9. Sisäministeriö, Helsinki.
- Klemelä, J. (2014) SROI eli sijoitetun pääoman sosiaalisen tuoton laskenta - missä mennään? *Janus* 22 (4) 2014, 372–380.
- Klemelä, J. (2016) Järjestöt, vaikuttavuus & raha. SROI-arviointimenetelmä. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki. Luettavissa [<https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/12/sroi-arviointimenetelma-soste.pdf>]
- Klemelä, J. (2019): SROI käytössä – Social Return on Investment -arviointimenetelmän soveltajan muistiinpanoja. *Janus* vol. 27 (2) 2019, 203–210.
- Koivunen, P. (2021). Palokuntayhdistys toimii. 3. painos. Suomen Sopimuspalokuntien Liiton julkaisusarja. Helsinki.
- Kujala, I., 2010. Palokuntasopimukset Suomessa - sopimusten selvittämishankkeen loppuraportti. Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry.
- Laasanen, J., 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset (No. 70), Raportteja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Lagerström, S., 2022. Sopimuspalokuntalaisten siviilikoulutuksen ja taitojen hyödyntäminen pelastoisissa, Suomen Sopimuspalokuntien Liiton julkaisusarja. Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry, Helsinki.
- Lepistö, J., Joentakanen, J., Laurikainen, H., Kekki, T., 2020. Harvaan asuttujen alueiden turvallisuus 2020, Sisäministeriön julkaisuja. Sisäministeriö, Helsinki.
- Lepistö, J. & Heliskoski J. (2019). Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki 2025. Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Sisäministeriön julkaisuja 2019:33. Helsinki.

- Malinen, Sanna, Mankkinen, Teija (2013) Vapaaehtoisten motivaatiotekijät ja asenteet suomalaisissa palokunnissa, in: Palokuntalaisuus Suomessa, 24/365. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ry, Helsinki, pp. 53–105.
- OECD (2021) Drivers of Trust in Public Institutions in Finland, Building Trust in Public Institutions, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/52600c9e-en>.
- Palosuojelurahasto (2023) Palosuojelurahaston tilinpäätös vuodelta 2022. Palosuojelurahasto, Helsinki.
- Pelastusalan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toimintaohjelma. Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen pelastustoimi 2021. Sisäministeriön julkaisuja 40/2021. Sisäministeriö, Helsinki.
- Pelastustoimi 2023 -sivusto <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi/sopimuspalokunnat>
- <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi/tilastot>
- Pronto (2023) Pelastustoimen tilastot. [<https://www.pelastusopisto.fi/kirjasto-ja-tietopalvelut/tilastot-pronto/>]
- Puustinen, A. & Kekki T. (2020). Pelastustoimen ja siviilivalmiuden toimintaympäristöanalyysi. Sisäministeriön julkaisuja 2020:18.
- Raisio, H., Puustinen, A., Lindell, J., 2022. #StrongTogether? Qualitative Sentiment Analysis of Social Media Reactions to Disaster Volunteering during a Forest Fire in Finland. Sustainability (Switzerland) 14. [<https://doi.org/10.3390/su14073983>]
- Ruokonen, H., Ranta, T., Haanpää, S., Koivisto, A., Aro, T., Tunkkari, I., Kauppinen, J., Heikkala, J., Kolehmainen, J., 2021. Sammuvaa, kytevää vai liekehtivää? Sopimuspalokuntatoiminnan vaihtoehtoiset tulevaisuuskuvat vuoteen 2035. Suomen Palopäällystöliitto ry/MDI Public Oy.
- Schober, C., More-Hollerweger, E., Rauscher, O., Pervan-Al Soqauer, I., 2015. Fire brigades (2012), in: Meta-Analysis of SROI Studies – Indicators and Proxies”, TSI Working Paper Series No. 6. Seventh Framework Programme (Grant Agreement 613034), European Union. Brussels: Third Sector Impact., TSI Working Paper Series. European Union: Third Sector Impact, Brussels.
- Sisäministeriö (2021) Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Valtioneuvoston julkaisuja. Valtioneuvosto, Helsinki.
- Sisäministeriö (2022) Pelastusosaston suositus hyvinvointialueiden pelastuslaitosten virkanimikkeiden muuttamisesta. VN/34857/2022-SM-1.
- Sisäministeriö 2023 -sivustot <https://intermin.fi/pelastustoimi/pelastustoimen-toimijat-ja-vastuut>; <https://intermin.fi/pelastustoimi/pelastustoiminta>
- Snively, S., Rae, A., Zechner, A., 2009. New Zealand Fire Service. Describing the value of the contribution from the volunteer fire brigade.
- SPEK (2023) Päivä Paloasemalla -palautteet. Kampanjan seurantatiedot. Kevät 2023, Helsinki.
- Sundblom, D., Rikkilä, S., Puustinen, A., Somerkoski, B., Mäki-Opas, T., 2023. Turvallisuus-pääoma-käsiteanalyysi. Arvioitavana Tiede ja Ase -lehdessä.
- Suominen, P., 2002. Arvon mekin ansaitsemme. Tutkimus vapaaehtoispalokuntien yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja merkittävyyydestä. Tampereen yliopisto, Poliitikan tutkimuksen laitos, Tampere.
- Turvallinen palokuntatoiminta 2023. [<https://www.palokuntaan.fi/turvallisesti-palokunnassa>] Luettu 3.11.2023. SPEK 2023.
- Valtion talousarvioesitys (2023) Verkkosivusto: [<https://budjetti.vm.fi>] → 2023
- VN 2023: Vahva ja välittävä Suomi – Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Weinholt, Å., Andersson Granberg, T., 2015. New collaborations in daily emergency response. International Journal of Emergency Services 4, 177–193. [<https://doi.org/10.1108/IJES-01-2015-0002>]

Liite 1: Aineiston esittely

- Työpajat ja niihin osallistuneet sidosryhmät.

Ajankohta	Tilaisuuden merkitys	Sidosryhmä	Osallistujien lukumäärä
1/23 Työpaja	Työn käynnistys – arvioinnin tavoitteiden tarkastus ja roolitus, arvioinnin rajausta, sidosryhmien tunnistaminen	SPEK	6
3/23 Työpaja (ohjausryhmä)	Hankkeen esittely ja ohjaus, yleisistä periaatteista (ml. rahoituspohjan arviointi) linjaaminen	SPEK, Hyvil, SSPL, SPPL	8
3/23 Työpaja	Jatkoon valittavien vaikutusketjujen tunnistaminen	SPEK	12
5/23 Ryhmähaastattelu	Harvaan asuttujen alueiden palokuntien näkökulman kuuleminen	Viiden eri harva-asutusalueen edustajat	5
6/23 Ryhmähaastattelu	Turvallisuuskomitean järjestöverkoston jäsenistön näkökulmien kuuleminen	Naisten valmiusliitto, Ensi ja turvakotien liitto, Vapepa, Reserviupseeriliitto, Meripelastusseura	5
6/23 Työpaja	Stressitestiin vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen yhdessä yritysten ja palokuntien kanssa	Eri palokuntien ja yritysten edustajat	50

- Työpajat ja tapahtumat joiden yhteydessä toteutettiin kysely.

Ajankohta	Tilaisuuden merkitys	Sidosryhmät	Osallistujien lukumäärä
4/23 Työpaja + kysely	Nais- ja nuorisotoiminnan sekä hälytysmuonitustoiminnan vaikutuksien tunnistaminen ja määrittely	Palokuntien naisverkosto. Eri tehtävissä toimivat palokuntanaiset	29
5/23 Työpaja + kysely	Vaikutusketjujen kommentointi, laskelmien altistus kentälle. Keskustelu haastavista mm. yhteisötason vaikutuksista ja negatiivisista vaikutuksista.	20 eri palokunta-aktiivien edustajat. Palokuntien, harraste- ja palveluryhmien kehittämisseminaari	20
5/23 Messu + kysely	Nuorten, läheisten ja palokuntien avainsidosryhmien osallistaminen (arvioiden testaus & keskustelu eri vaikutuksista)	Palokuntanuoret, läheiset, palokuntanaiset, veteraanit, tukitoiminta, pelastusopiston opiskelijat. (Supermessut)	200
6/23 Esittely	Laskentaperiaatteiden esittely ja testaus	Pelastusopiston tutkimuspäivien osallistujat	20
7/23 Leiri + kysely	Arvioiden esittely ja testaaminen palokuntien keskeisten sidosryhmien, erityisesti läheisten kanssa.	Palokuntanuoret, läheiset, veteraanit,	130

- Kyselyt ja tulosten tarkistuspyynnöt sidosryhmien edustajille.

Ajankohta	Tiedonkeruun tavoite	Kohderyhmä	Osallistujien lukumäärä
4/23 Kysely	Palokuntien rahoituspohjan, vaikutusketjuihin liittyvän tiedon kartoitus, ml. mm. syrjäytymisriski ja korvauskäytänteet hälytystehtävissä	Palokuntien päälliköt ja rahastonhoitajat	110
9/23 Kysely	Ammattipelastajien ja päällystön näkökulman huomiointi	Kumppanuuksien kautta pelastuslaitosten työntekijöille	174
9/23 Sähköposti	Laskennan kannalta keskeisten sisältöjen tarkistukset eri sidosryhmiltä	Sisäministeriö, Pelastusopisto, SSPL, HYVIL, SPEK, SSPL,	10

Liite 2: Sidosryhmälistaus. Palokuntatoiminnan tunnistettuja keskeisiä sidosryhmiä.

- Pelastustoimi
- Hyvinvointialue
- Sisäministeriö
- Opetus- ja kulttuuriministeriö
- Sisäministeriö
- Palosuojelurahasto
- Palosuojelun edistämissäätiö
- Vakuutusyhtiöt
- Pelastusopisto
- Juhla/kokoontumistilojen vuokraajat
- Teollisuuslaitokset
- Eläintenhoitajat
- Alueen yrittäjät, työnantajat & elinkeinoelämä
- Alueen työnantajat
- Palokunnan tilojen käyttäjät
- Palokunnan tapahtumiin osallistuvat henkilöt
- Vapaaehtoispuhjalta toimivat sammutusosaston jäsenet
- Sopimuspuhjalta toimivat sammutusosaston jäsenet
- Palokunnalta apua saavat henkilöt
- Metsurit / puiden kaatoa palkkiopohjaisesti tekevät tahot
- Ammattipelastajat ja ensihoito
- Sairaalat
- Poliisi
- Jälkivahingontorjunta (putket eivät jäädy, tms. (yritykset))
- Osallistuvat nuoret, joiden arjessa/ perheessä syrjäytymisen riskitekijöitä
- Osallistuvat nuoret, joiden arjessa/ perheessä EI syrjäytymisen riskitekijöitä
- Nuoret, jotka eivät osallistu toimintaan, mutta voisivat (ns. potentiaali)
- Vanhemmat
- Sisarukset ja ystävät
- Toiset harrasteyhteisöt
- Yksityiset rakennuspalojen kohteena olevat kiinteistöt ja niiden omistajat
- Onnettomuuspaikat ohittavat / paikalle tulevat henkilöt
- Nuohoojat
- Metsurit / puiden kaatoa palkkiopohjaisesti tekevät tahot
- Uhrien läheiset
- Yksityiset rakennuspalojen kohteena olevat kiinteistöt ja niiden omistajat
- Kolaripaikalla olevat ajoneuvot
- Onnettomuuspaikat ohittavat / paikalle tulevat henkilöt
- Palokuntalaisten työyhteisöt

Suomen Pelastusalan
Keskusjärjestö

SPEK